

Centrum vedecko-technických informácií SR

Lamačská cesta 8/A, 811 04 Bratislava
Tel: +421 2/6925 3102, fax: +421 2/6925 3180
E-mail: cvti@cvtisr.sk
www.cvtisr.sk

Sociálne, ekonomické a právne vedy – najpopulárnejšia skupina študijných odborov na slovenských vysokých školách

Rastislav Nemec
Ján Uriga
Jana Kozáková

Úvod

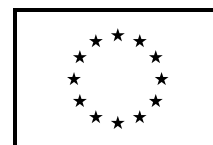
Otázke uplatniteľnosti absolventov vysokých škôl je dnes venovaná zvýšená pozornosť tak zo strany laickej, ako aj odbornej verejnosti. V tejto súvislosti sa často diskutuje o skupine študijných odborov z oblasti Sociálnych, ekonomických a právnych vied. Na jednej strane sa jedná o mimoriadne obľúbené študijné smery, ktoré lákajú potenciálnych študentov, a preto sú u nás masovo ponúkané viacerými univerzitami. Na strane vzniká obava, že naša spoločnosť a pracovný trh pre nich nedokážu vytvárať zodpovedajúci počet kvalifikovaných pracovných miest. Z tohto dôvodu vzniká zvýšená potreba výskumu v danej oblasti s cieľom získania reálneho pohľadu na situáciu (posúdenie jej minulého vývoja, súčasného stavu, ako aj predikovaných budúcich hodnôt). Predkladaný príspevok sa zaoberá predmetnou problematikou a jej uvedenými aspektmi s cieľom priniesť reálny pohľad na štúdium Sociálnych, ekonomických a právnych vied na Slovensku. Okrem postavenia tejto skupiny odborov v rámci klasifikácie študijných odborov poskytuje aj detailnejší pohľad na štyri podskupiny odborov (Spoločenské a behaviorálne vedy, Žurnalistika a informácie, Ekonomika a manažment a Právo). Analyzuje sériu ukazovateľov a trendov ich vývoja (počet študentov, počet absolventov, zamestnateľnosť, kvalifikačná náročnosť, počet zamestnaných, resp. nezamestnaných a pod.), ktoré porovnáva tak v rôznych časových obdobiach, ako aj na úrovni krajín, pričom významne čerpá z výsledkov národného projektu Centra vedecko-technických informácií SR s názvom Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti. Venuje pozornosť prognóze vývoja vybraných ukazovateľov do roku 2023, prostredníctvom ktorých je predikovaná budúca uplatniteľnosť absolventov v týchto odboroch. Záver štúdie predstavuje rodová analýza.

Metodický postup

Príspevok je spracovaný na základe výstupov výskumu Centra vedecko-technických informácií SR v rámci jednotlivých etáp Národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti. Obsahovo čerpá z výstupov Etapy č. 3 (Posúdenie cieľových študijných programov v rámci zvolených študijných odborov, vrátane zapracovania konkrétnych aktuálnych a perspektívnych požiadaviek praxe v rovine odborne-špecifických, ako aj medziodborovo, medzi sektorovo a funkčne prenositeľných kompetencií) s rozšírením

Národný projekt „Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti“
ITMS kód projektu 26110230120
Centrum vedecko-technických informácií SR, Staré Grunty 52, 842 44 Bratislava 4
Tel.: + 421 692 95 340, e-mail: npmotory@cvtisr.sk, www.vysokoskolacidopraxe.sk
IČO: 00151882, DIČ: 2020798395, Bankové spojenie: Štátna pokladnica 7000064743/8180
Moderné vzdelávanie pre vedomostnú spoločnosť/Projekt je spolufinancovaný zo zdrojov EÚ

Európska únia
Európsky sociálny fond

o predikciu budúceho vývoja a výsledkov Etapy č. 2 (Prognóza dopytu po absolventoch študijných programov vysokých škôl na trhu práce výhľadovo na 5 rokov, s trendovou indikáciou (rast/utlmovanie) na ďalších 5 rokov). Metodicky je založený na výsledkoch Etapy č.1 (Tvorba metodiky a benchmarkingových programov na trhu práce (I., II. a III. stupeň vysokoškolského vzdelávania), vrátane kritického posúdenia existujúcich informačných zdrojov). Údaje Centra vedecko-technických informácií SR sú tu zároveň doplnené o štatistiky a analýzy Akreditačnej komisie SR (AKREDKOM), Štatistického úradu SR (ŠÚ SR), Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVaŠ SR), ako aj Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD).

Pri analýze bolo potrebné zohľadniť rôznosť použitých klasifikácií študijných odborov. V praxi je možné sa stretnúť s tromi – Medzinárodnou štandardnou klasifikáciou vzdelávania (ISCED)¹, Sústavou študijných odborov (SŠO)² spravovanou rezortom školstva SR a Štatistickou klasifikáciou odborov vzdelania (ŠKOV)³ ako národným číselníkom študijných odborov.

Ako vidieť v *tabuľke 1*, klasifikácie sa líšia už na najvyššej úrovni členenia. Aj keď medzi nimi existujú prevodníky, v praxi je možné tak urobiť až na tretej úrovni členení, pričom však mnohé v štúdiu použité zistenia sú dostupné iba na prvej úrovni. V praxi to znamená, že skupina študijných odborov ISCED Sociálne vedy, obchod a právo neobsahuje tie isté odbory, ako skupina odborov Sociálne, ekonomické a právne vedy v rámci SŠO. Napr. sociálna práca patrí v klasifikácii ISCED pod skupinu odborov Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie, zatiaľ čo v SŠO pod skupinu odborov Sociálne, ekonomické a právne vedy. V rámci dvoch hlavných kategórií ŠKOV (Spoločenské vedy, náuky a služby I, II) sú zase zahrnuté aj študijné odbory Učiteľstvo a Pedagogické vedy, ktoré sú v klasifikáciách ISCED a SŠO zahrnuté do samostatnej skupiny odborov Učiteľstvo, resp. Výchova a vzdelávanie, ako aj časť humanitných odborov (podrobnejšie v *prílohe 1*).

¹ Autorom Medzinárodnej štandardnej klasifikácie vzdelávania (ISCED) je UNESCO a slúži pre oblasť zberu údajov, spracovávania a porovnávaní štatistík z oblasti vzdelávania v jednotlivých štátoch a aj v medzinárodnom meradle. Používanie ISCEDu je záväzné tam, kde metodika štatistického zisťovania vyžaduje medzinárodnú porovnateľnosť údajov o vzdelaní populácie a odovzdávanie údajov z tejto oblasti pre medzinárodné štatistické účely. Preto sa používa na identifikáciu vyštudovaného odboru u sledovaných osôb napr. pri Výberovom zisťovaní pracovných síl (čiže národnej verzii Labour Force Survey realizovaného v celej EÚ) či v štatistikách OECD.

² Sústavu študijných odborov SR (SŠO) tvoria všetky študijné odbory, v ktorých možno v SR poskytovať vysokoškolské vzdelávanie. SŠO v tomto zmysle pokrýva poznanie (ktoré sa študuje a skúma na škole) a triedi ho do oblastí. Spravuje ju rezort školstva Slovenskej republiky. Návrh na zaradenie nového študijného odboru do sústavy podávajú spravidla vysoké školy a ministerstvo o ňom rozhoduje po vyjadrení Akreditačnej komisie (Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja, 2013). Používa ju napr. Akreditačná komisia alebo Portál vysokých škôl.

³ Štatistická klasifikácia odborov vzdelania (ŠKOV) predstavuje národné číselné označenie študijných a učebných odborov. Je ustanovená v Zbierke zákonov č. 243/2012, vo Vyhláske Štatistického úradu Slovenskej republiky z 3. augusta 2012.

Tabuľka 1 Porovnanie prvých úrovní klasifikácií študijných odborov ISCED – SŠO – ŠKOV

ISCED	Sústava študijných odborov	ŠKOV
0 Všeobecné programy	1 Výchova a vzdelávanie	1 Prírodné vedy
1 Učiteľstvo	2 Humanitné vedy a umenie	2 Technické vedy a náuky I
2 Humanitné vedy a umenie	3 Sociálne, ekonomické a právne vedy	3 Technické vedy a náuky II
3 Sociálne vedy, obchod a právo	4 Prírodné vedy	4 Poľnohospodársko-lesnícke a veterinárne vedy a náuky
4 Prírodné vedy, matematika a programovanie	5 Konštruovanie, technológie, výroba a komunikácie	5 Zdravotníctvo
5 Inžinierstvo, manufaktúra a staviteľstvo	6 Pôdohospodárske a veterinárske vedy	6 Spoločenské vedy, náuky a služby I
6 Poľnohospodárstvo a veterinárstvo	7 Zdravotníctvo	7 Spoločenské vedy, náuky a služby II
7 Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie	8 Služby	8 Vedy a náuky o kultúre a umení
8 Služby	9 Informatické vedy, matematika, informačné a komunikačné technológie	9 Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky

Zdroj: Národná klasifikácia vzdelania (<http://www.minedu.sk/data/files/3772.pdf>) a vlastné spracovanie

Rozdiely sa prejavujú aj v členení podskupín študijných odborov – napr. ISCED aj SŠO sa zhodujú v troch zo štyroch kategórií. V prípade SŠO je však štvrtou podskupinou Ekonomia a manažment (zahŕňajúcou celú skupinu rôznych ekonomických odborov), kým v prípade ISCED je štvrtou kategóriou Obchod a administratíva (kde však nepatrí odbor Ekonomia – ten spadá do podskupiny Sociálne a behavioristické vedy).

Tieto metodické a klasifikačné rozdiely spôsobujú nemalé problémy s porovnávaním údajov a sťažujú výskum v tejto oblasti. Napriek tomu je možné považovať skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo (ISCED) a Sociálne, ekonomické a právne vedy (SŠO) za porovnateľné. Súčasne na všetkých relevantných miestach štúdie uvádzame, ktorá klasifikácia bola použitá.

1. Sociálne, ekonomické a právne vedy v sústave študijných odborov v SR

Vysoké školstvo plní v modernej spoločnosti tri hlavné úlohy: umožňuje získanie najvyšších stupňov vzdelania, je základom výskumného a vývojového potenciálu krajiny a poskytuje spoločnosti ďalšie špecifické služby obvykle súvisiace s jej rozvojom a s rozvojom regiónu, v ktorom je príslušná vysoká škola lokalizovaná (MŠVVaŠ SR, 2013). Vysokoškolské vzdelávanie na Slovensku upravuje v súčasnosti zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a jeho novelizácia č. 455/2012 Z.z. V akademickom roku 2014/2015 poskytovalo vysokoškolské vzdelávanie u nás 20 verejných vysokých škôl, tri štátne vysoké školy a 13 súkromných vysokých škôl, teda celkovo 36 vysokých škôl (CVTI SR, 2015).

Vysokoškolské vzdelávanie sa uskutočňuje v rámci študijných programov, ktoré si zostavujú jednotlivé vysoké školy, pričom každý študijný program musí byť zaradený do nejakého študijného odboru. Možné je aj vytváranie medziodborových študijných programov, u ktorých ide o kombináciu dvoch študijných odborov. Uvedenú sústavu študijných odborov spravuje v súlade s § 50 vysokoškolského zákona Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Sústava študijných odborov Slovenskej republiky je vydaná

rozhodnutím č. 2090/2002 zo 16. decembra 2002 a obsahuje študijné odbory⁴, v ktorých môžu vysoké školy v Slovenskej republike poskytovať vysokoškolské vzdelávanie.

Vysoká škola môže uskutočňovať vzdelávanie len v akreditovaných študijných programoch, teda v tých, ktoré spĺňajú stanovené kritériá týkajúce sa obsahu a podmienok personálneho a technického zabezpečenia. Splnenie týchto kritérií posudzuje Akreditačná komisia, ktorá zároveň zabezpečuje aj dohľad nad kvalitou vysokoškolského vzdelávania u nás. Podľa (MŠVVaŠ SR, 2013) k 31. decembru 2012 obsahovala sústava študijných odborov SR celkovo 365 študijných odborov. Prvý stupeň vysokoškolského vzdelávania bolo možné študovať v 168 študijných odboroch, druhý stupeň v 170 a tretí stupeň vysokoškolského vzdelávania v 318 odboroch. Sústava študijných odborov člení študijné odbory do deviatich hlavných skupín: Výchova a vzdelávanie (10 odborov), Humanitné vedy a umenie (44 odborov), Sociálne, ekonomické a právne vedy (57 odborov), Prírodné vedy (60 odborov), Konštruovanie, technológie, výroba a komunikácie (67 odborov), Poľnohospodárske a veterinárske vedy (36 odborov), Zdravotníctvo (47 odborov), Služby (22 odborov) a Informatické vedy, matematika a informačné a komunikačné technológie (22 odborov). Skupina odborov Sociálne, ekonomické a právne vedy sa ďalej člení na štyri podskupiny: Spoločenské a behaviorálne vedy, Žurnalistika a informácie, Ekonomia a manažment a Právo (AKREDKOM, 2015).

Portál vysokých škôl, ktorý vznikol za podpory Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, okrem štruktúry skupín, podskupín a študijných odborov uvádza aj konkrétne študijné programy slovenských vysokých škôl spadajúce pod jednotlivé odbory štúdiá. V *tabuľke 2* je graficky zachytená štruktúra skupiny odborov Sociálne, ekonomické a právne vedy; v zátvorke za názvom študijného odboru uvádzame počet aktuálne realizovaných študijných programov.

Tabuľka 2 Skupina odborov Sociálne, ekonomické a právne vedy v členení na podskupiny – Sústava študijných odborov (SŠO)

Ekonomia a manažment (165)	1 Národné hospodárstvo (8)	Právo (31)	1 Právo (16)
	2 Dejiny národného hospodárstva (0)		2 Teória a dejiny štátu a práva (4)
	3 Ekonomická teória (2)		3 Ústavné právo (1)
	4 Prognostika (0)		4 Správne právo (1)
	5 Verejná správa a regionálny rozvoj (18)		5 Hospodárske právo a fin. právo (0)
	6 Financie, bankovníctvo a investovanie (10)		6 Pracovné právo (1)
	7 Financie (1)		7 Trestné právo (2)
	8 Poistovníctvo (3)		8 Medzinárodné právo (1)
	9 Obchodné podnikanie (8)		9 Rímske právo (0)
	10 Obchod a marketing (6)		10 Obchodné a finančné právo (3)
	11 Odvetvové a prierezové ekonomiky (4)		11 Občianske právo (2)
	12 Účtovníctvo (7)		12 Kánonické právo (0)
13 Finančný manažment (5)	behaviorálne	1 Sociológia (8)	
14 Ľudské zdroje a personálny manažment (3)		2 Kulturológia (14)	
15 Manažment (20)		3 Etnológia (12)	

⁴ Študijný odbor je oblasť poznania, ktorá môže byť predmetom vysokoškolského vzdelávania v niektorom z jeho troch stupňov. Vymedzuje sa obsahom, ktorý charakterizujú najmä oblasti a rozsah vedomostí, schopností a zručností, ktoré profilujú absolventa (Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja, 2013).

	16 Ekonomika a manažment podniku (37) 17 Medzinárodné ekonomické vzťahy (5) 18 Medzinárodné podnikanie (5) 19 Svetová ekonomika (1) 20 Odvetvové ekonomiky a manažment (5) 21 Ekonomika a riadenie podnikov (0) 22 Podnikový manažment (1) 23 Verejná ekonomika a služby (4) 24 Kvantitatívne metódy v ekonómii (11) 25 Ekonometria a operačný výskum (1)	4 Teória a metodológia sociológie (0) 5 Medzinárodné vzťahy (12) 6 Politológia (30) 7 Verejná politika a verejná správa (14) 8 Teória politiky (7) 9 Psychológia (25) 10 Všeobecná a experimentálna psychológia (1) 11 Pedagogická, poradenská a školská psychológia (2) 12 Klinická psychológia (1) 13 Sociálna psychológia a psychológia práce (5) 14 Sociálna práca (88) 15 Sociálna antropológia (3) 16 Sociálne služby a poradenstvo (11)
Žurnalistika a informácie (53)	1 Žurnalistika (9) 2 Teória a dejiny žurnalistiky (0) 3 Masmediálne štúdiá (36) 4 Knižnično-informačné štúdiá (8)	

Zdroj: PortalVS, 2015 a vlastné spracovanie

Najviac študijných odborov je zahrnutých v podskupine Ekonómia a manažment, kde sa u nás dá študovať až v dvadsiatich piatich odboroch, ktoré súhrnne ponúkajú až 165 rôznych študijných programov na všetkých troch stupňoch vysokoškolského vzdelávania. Z tejto podskupiny je ponuka vysokých škôl na Slovensku najširšia v odboroch Ekonomika a manažment podniku (37 študijných programov) a Manažment (20 študijných programov). Odbor Ekonomika a manažment podniku je pritom u nás možné študovať na deviatich vysokých školách, Manažment na siedmich, tretí stupeň (v oboch odboroch) však ponúkajú iba 4 z nich. Široká je aj ponuka odborov Verejná správa a regionálny rozvoj (18 študijných programov), ktorú je možné študovať na šiestich našich vysokých školách. Na druhej strane sú ale v sústave zaradené aj odbory, ktoré v súčasnosti neponúka žiadna vysoká škola (Dejiny národného hospodárstva, Prognostika a Ekonomika a riadenie podnikov). Zaujímavé je, že viaceré vysoké školy ponúkajú študijné programy z tejto podskupiny separátne, bez akejkoľvek nadväznosti s inými stupňami štúdiá. Dubnický technologický inštitút v Dubnici nad Váhom má napríklad študijný program Manažment akreditovaný iba na prvom stupni dennej formy štúdiá, Univerzita Janka Selyeho dokonca iba na druhom stupni, výlučne v externej forme štúdiá. Pričom podobnú absenciu nadväznosti možno nájsť aj v prípade iných študijných programov, spravidla na novovzniknutých vysokých školách.

V podskupine Žurnalistika a informácie naše vysoké školy doslova masívne ponúkajú možnosť vyštudovať Masmediálne štúdiá, pričom celkovo existuje až 36 týchto študijných programov na ôsmich vysokých školách. Iba 3 z nich majú však akreditovaný aj tretí stupeň štúdiá. Žurnalistiku je u nás možné študovať na štyroch vysokých školách, ktoré súhrnne ponúkajú 9 takýchto študijných programov, ani jeden z nich však nie je na treťom stupni. Študijný program spadajúci pod odbor Teória a dejiny žurnalistiky neponúka žiadna naša vysoká škola.

Špecifickou oblasťou je štúdium práva, ktoré u nás ponúka 9 vysokých škôl súhrnne v 31 študijných programoch. Až 16 z nich však sú všeobecné odbory Právo, ktoré sa študujú na prvom a druhom stupni štúdiá a ponúka ich 7 vysokých škôl. Nadviazať na treťom stupni je možné na niektorom špecificky zameranom študijnom programe, čím je zabezpečená prehľadnosť a transparentná nadväznosť jednotlivých stupňov štúdiá. Obchodné a finančné

právo je napríklad u nás možné študovať iba na treťom stupni a to v dennej forme na Univerzite Komenského v Bratislave a Univerzite Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, externe iba na Vysokej škole Danubius. Rovnako Občianske právo sa študuje iba dennou formou na treťom stupni a to iba na dvoch vysokých školách: Paneurópskej vysokej škole a Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, pričom podobne je to aj pri ostatných ponúkaných odboroch.

Poslednou podskupinou sú Spoločenské a behaviorálne vedy, pričom tieto sú v poslednom období často negatívne vnímané s súvislosťou s pretrvávajúcim názorom o nízkej uplatniteľnosti absolventov. Celkovo do tejto podskupiny patrí 233 študijných programov, pričom až 88 z nich patrí pod odbor Sociálna práca. Túto je možné u nás študovať až na desiatich vysokých školách, pričom iba 5 z nich má akreditovaný aj tretí stupeň štúdia. Paradoxom je, že medzi nimi nie je aj Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, ktorá ponúka vo forme rôznych študijných programov až 15 variantov odboru Sociálna práca na druhom stupni a 22 na prvom stupni, tretí stupeň však akreditovaný nemá. Táto podskupina je pomerne rôznorodá a významné zastúpenie v nej majú tiež odbory Politológia (súhrnne 30 študijných programov) a Psychológia (súhrnne 25 študijných programov), ktoré u nás tiež ponúka 10 vysokých škôl.

2. Vývoj záujmu o štúdium sociálnych, ekonomických a právnych vied na Slovensku

Aktuálne trendy vo vzdelávaní naznačujú, že súčasná generácia mladých ľudí zotráva vo vzdelávacom systéme oveľa dlhšie a vo väčšej miere než predchádzajúca generácia. Tento trend je pozorovateľný aj na Slovensku. Štatistiky o vzdelaní staršej generácie 55 až 64 ročných naznačujú, že podiel ľudí s terciárnym vzdelaním u nás bol pred rokom 1989 porovnateľný s krajinami V4, avšak výrazne nižší v porovnaní s krajinami západnej Európy. Zmeny po roku 1989, transformácia hospodárstva a technologický pokrok viedli k veľkému dopytu po kvalifikovanejších pracovníkoch. V súčasnosti je miera vysokoškolského vzdelania na Slovensku u populácie 25 až 34 ročných na úrovni 27 %, čo je skoro dvakrát viac, ako u populácie 55 až 64 ročných (14 %). V krajinách V4 je však miera vysokoškolského vzdelania mladých ľudí o niečo vyššia. Napríklad v Českej republike je to 28 %, v Maďarsku 30 % a 41 % v Poľsku (CVTI SR, 2014).

Záujem maturantov o vysokoškolské štúdium a ich preferencie v jednotlivých odboroch je možné kvantitatívne vyhodnotiť cez počet podaných prihlášok. Napriek tomu, že tento ukazovateľ je silne ovplyvnený faktom, že záujemcovia o štúdium spravidla podávajú viac ako jednu prihlášku (na viac ako jednu vysokú školu a viac ako jeden odbor) jeho vypovedacia schopnosť nie je znížená. Okrem toho, že jeho konfrontácia s počtom prijatých študentov vypovedá o úspešnosti prihlásených, z celkového počtu prihlášok podaných na jednotlivé odbory je možné pomerne presne popísať preferencie mladých ľudí pri výbere budúceho povolania.

Posledné dostupné údaje o počte podaných prihlášok na slovenské vysoké školy sú z roku 2014. Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2014 uvádza, že v tomto toku bolo spolu podaných v rámci verejných, štátnych a súkromných vysokých škôl na Slovensku 87

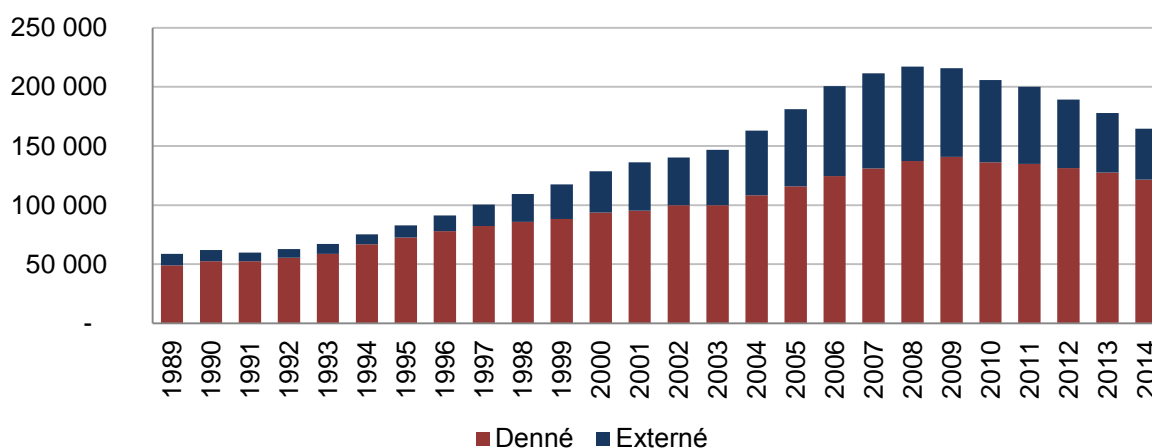
109 prihlášok na štúdium, pričom v posledných rokoch počet prihlášok na vysoké školy u nás výrazne klesá. Keďže počet uchádzajúcich sa o štúdium (fyzických osôb) klesá oveľa pozvoľnejším tempom, je možné hovoriť o určitej racionalizácii záujmu o štúdium vyjadreného cez prihlášky na vysoké školy. Mladí ľudia už nepodávajú väčší počet prihlášok s cieľom zvýšiť šance na prijatie, ale svoj záujem zameriavajú viac adresne. Na jedného uchádzača pripadalo v roku 2011 2,01 prihlášky na vysokú školu, v roku 2014 už iba 1,77. To sa prejavuje aj na pomere neúspešných prihlášok, ktorý sústavne klesá od úrovne 45 % v roku 2011 až na úroveň 34 % v roku 2014.

V roku 2014 bolo na štúdium na vysokej škole prijatých 42 553 uchádzačov (fyzických osôb), čiže 87 % z uchádzačov o štúdium; zapísaných bolo napokon 37 938 uchádzačov.

Údaje o prihláškach na vysoké školy svedčia o veľkom záujme o odbory spadajúce pod Spoločenské vedy, náuky a služby (ŠKOV)⁵. Do tejto skupiny odborov smerovalo v roku 2014 najviac prihlášok, vyše 52 % (konkrétne 45 728). S veľkým odstupom nasledovali prihlášky na technické vedy a náuky s takmer 18 %. O štúdium v oblasti Spoločenských vied, náuk a služieb sa zaujímal až 57 % uchádzačov (fyzických osôb). A až 53 % všetkých zapísaných v roku 2014 spadalo do tejto kategórie štúdia (nasledovali Technické vedy a náuky s 24 %).

Počet študentov vysokých škôl na Slovensku rástol od roku 1989 v dennej aj externej forme až do roku 2008, kedy dosiahol vrchol, pričom v tomto roku študovalo u nás až 217 187 vysokoškolákov. V neskoršom období tento počet postupne klesal, pričom v roku 2014 sa zredukoval na 164 690 (graf 1).

Graf 1 Vývoj počtu študentov a vysokých školách v SR (1989 - 2014)

Zdroj: CVTI SR (2015) a vlastné spracovanie

Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2014 (MŠVVaŠ, 2014) uvádza, že prevažná časť študentov u nás (57 %) študuje v skupine odborov Spoločenské vedy, náuky

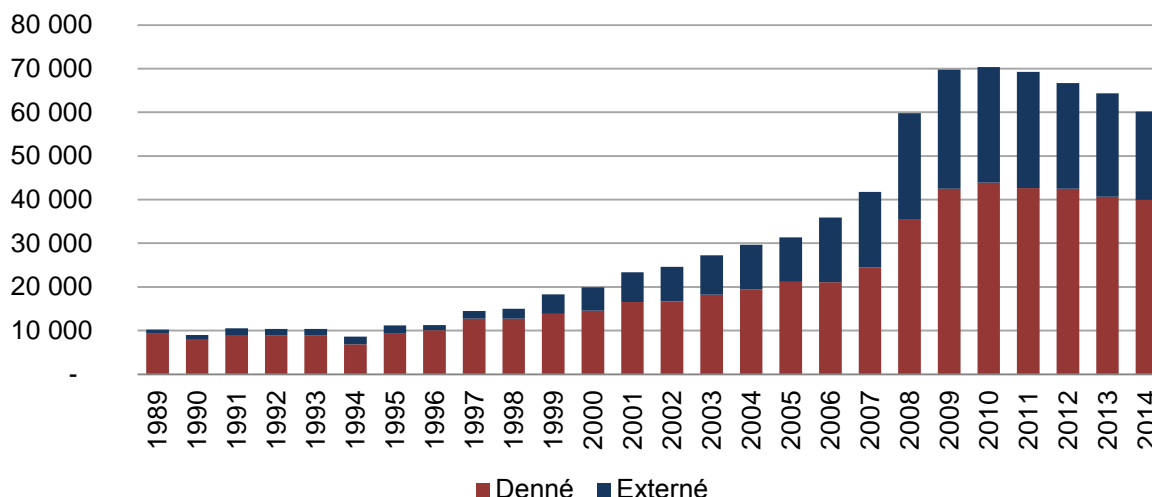
⁵ Do tejto kategórie však v rámci Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania ŠKOV patrí aj Učiteľstvo a pedagogické vedy, rovnako aj časť humanitných predmetov, ktoré v klasifikáciách ISCED a SŠO nepatria medzi sociálne, ekonomické a právne vedy.

a služby; v rámci súkromných vysokých škôl išlo až o vyše 78 % študentov.⁶ V rámci študentov Spoločenských vied, náuk a služieb na prvom a druhom stupni vysokoškolského štúdia takmer 31 % študuje ekonomické vedy. V rámci súkromných vysokých škôl na prvom a druhom stupni najviac študentov tejto skupiny študuje psychologické vedy, v rámci dennej formy štúdia sú však najviac študované ekonomické vedy.

Čo sa týka formy štúdia, výraznejšie u nás od roku 2009 poklesol počet externých študentov. Pokles študentov v externom štúdiu je pozorovaný primárne na verejných školách. Podiel externistov na súkromných vysokých školách je stabilný a tvorí zhruba dve tretiny študentov. Na verejných vysokých školách je iba každý piaty študent zapísaný na externom štúdiu (Ostrovský, 2013). Je možné, že uvedené rozdiely sa v budúcnosti budú ešte prehĺbovať vplyvom novely vysokoškolského zákona platnej od 1. januára 2014, ktorá upravuje dĺžku štúdia na prvom (bakalárskom) stupni na 3 - 4 roky pre denných študentov a 3 - 5 rokov pre externých. Na druhom stupni štúdia (magisterskom / inžinierskom) je to u denných študentov 1 - 3 roky a u externých 2 - 4 roky štúdia. Prípadné predĺženie štúdia (a teda nepriamo aj zvýšenie nákladov na štúdium) pravdepodobne zapríčiní ďalší pokles záujmu o externé štúdium.

Počet absolventov vysokých škôl s niekoľkoročným fázovým oneskorením kopíruje počet študentov nastupujúcich do prvého ročníka. Od roku 1989 teda aj počet absolventov rástol v dennej aj externej forme, a to až do roku 2010. Neskôr, vzhľadom na klesajúci celkový počet študentov (čo vyplynulo z demografického vývoja), začal klesať aj počet absolventov, a to až na 39 953 v dennej forme a 20 255 v externej v roku 2014. Pričom (ako bolo už uvedené) počet absolventov externej formy klesá rýchlejšie ako v prípade dennej formy štúdia (graf 2).

Graf 2 Vývoj počtu absolventov vysokých škôl v SR (1989 - 2014)

Zdroj: CVTI SR (2015) a vlastné spracovanie

⁶ Do tejto kategórie však v rámci Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania ŠKOV patrí aj Učiteľstvo a pedagogické vedy, rovnako aj časť humanitných predmetov, ktoré v klasifikáciách ISCED a SŠO nepatria medzi sociálne, ekonomické a právne vedy

Centrum vedecko-technických informácií SR (2014) uvádza ohľadom odborovej skladby absolventov, že v posledných desiatich rokoch najviac absolventov vyštudovalo Spoločenské vedy, náuky a služby⁷ (podiel 55 % absolventov v roku 2013, čo je nárast zo 44 % v roku 2003) a Technické vedy a náuky (podiel 26 % absolventov v roku 2013, čo je pokles z 33 % v roku 2003). Trend poklesu záujmu študentov o technické odbory a väčší záujem o spoločenské, ekonomické a právne vedy sa podľa CVTI SR (2014) už aktuálne prejavuje v nedostatku zamestnancov v technických odboroch na trhu práce a v nadbytku absolventov spoločenskovedných odborov.

Tabuľka 3 Absolventi podľa vyštudovaného odboru (2003; 2013)

Absolventi	Denné štúdium v %		Externé štúdium v %	
	2003	2013	2003	2013
Prírodné vedy	7	6	2	3
Technické vedy a náuky	33	26	6	12
Poľnohospodárstvo	7	4	7	4
Zdravotníctvo	4	5	1	8
Spoločenské vedy, náuky a služby	44	55	82	71
Vedy a náuky o kultúre a umení	4	3	1	2
Vojenské a bezpečnostné vedy	0,2	0,9	0,5	1,2

Zdroj: CVTI SR, 2014

Opačný trend nastáva v rámci externého štúdia, kde v období rokov 2003 až 2013 nastal práve u externých absolventov štúdia nárast v odbore Technické vedy a náuky zo 6 % na 12 %, významný je tiež nárast počtu absolventov externého štúdia z 1 % na 8 % v odbore Zdravotníctvo (čo pravdepodobne súvisí so zmenou legislatívy týkajúcej sa zdravotníckeho personálu). V kategórii externistov klesol záujem o Spoločenské vedy, náuky a služby⁸, a to z 82 % na 71 % v roku 2013.

Výrazné zmeny v preferenciách nastali v poslednom období aj u zahraničných študentov, ktorí boli podľa MŠVVaŠ (2014) pred desiatimi rokmi zapísaní hlavne v troch odboroch: Spoločenské vedy, náuky a služby (29 %), Zdravotníctvo (25 %) a Technické vedy a náuky (21 %). V súčasnosti sa však tento pomer výrazne zmenil. Zdravotníctvo študovalo v roku 2013 u nás až 59 % zahraničných študentov, Spoločenské vedy, náuky a služby iba 18 % a Technické vedy a náuky dokonca iba 10%.

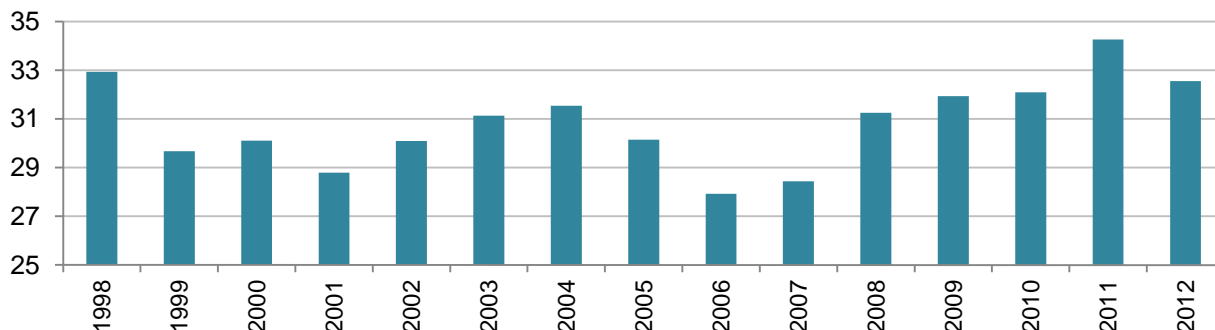
Ako je zrejmé z *tabuľky 3*, štúdium ekonomických, sociálnych a právnych vied si volí čoraz väčší počet maturantov. Ich podiel na celkovom počte absolventov sa však nevyvíja rovnakým trendom, ako ich absolútny počet. Tento u nás rástol od roku 1998 kontinuálne, od roku 2007 dokonca rýchlejším tempom (pozri komentár pod *grafom 7* v kapitole 3). Čo sa však týka podielu absolventov ekonomických, sociálnych a právnych vied na celkovom počte absolventov vysokých škôl, v roku 1998 tvoril 32,9 %. Po miernom poklese bol ich výraznejšie vyšší podiel zaznamenaný v roku 2004 (31,5 %), po ktorom začal opätovne klesať. Opätovný prudký nárast tento podiel zaznamenal po roku 2007 s vrcholom v roku 2011 (34,3 %) rovnako ako celkový počet absolventov (*graf 3*). Posledný dostupný údaj je

⁷ Do tejto kategórie však v rámci Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania ŠKOV patrí aj Učiteľstvo a pedagogické vedy, rovnako aj časť humanitných predmetov, ktoré v klasifikáciách ISCED a SŠO nepatria medzi sociálne, ekonomické a právne vedy

⁸ Do tejto kategórie však v rámci Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania ŠKOV patrí aj Učiteľstvo a pedagogické vedy, rovnako aj časť humanitných predmetov, ktoré v klasifikáciách ISCED a SŠO nepatria medzi sociálne, ekonomické a právne vedy

z roku 2012, kedy bol podiel absolventov ekonomických, sociálnych a právnych vied na celkovom počte absolventov vysokých škôl u nás 32,5 %. V dlhodobom pohľade má teda podiel týchto absolventov na celkovom počte študentov, na rozdiel od absolútneho počtu, cyklický priebeh.

Graf 3 Podiel absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied na celkovom počte absolventov vysokých škôl na Slovensku (2012)

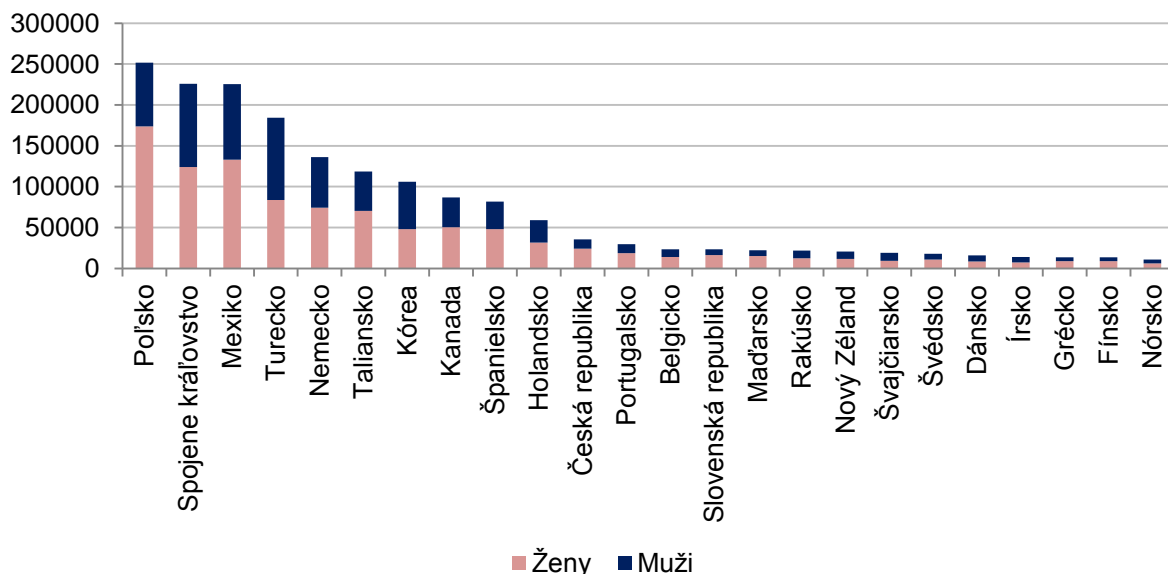

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

3. Nárast podielu absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied v medzinárodnom porovnaní

Porovnanie absolútnych počtov absolventov daného odboru v medzinárodnom meradle je vzhľadom na rozdielnú veľkosť jednotlivých štátov, ako aj ich geografickú rozlohu a hlavne celkový počet obyvateľov málo preukazné. Graf 4, ktorý zobrazuje celkové počty absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied (v tomto prípade v klasifikácii ISCED – Sociálne vedy, obchod a právo) vo vybraných krajinách OECD v roku 2012, však ukazuje niekoľko zaujímavých skutočností. Najväčší počet absolventov z tejto skupiny odborov malo v roku 2012 zo sledovaných krajín Poľsko. Predstihlo dokonca vyše trikrát ľudnatejšie Mexiko, alebo vyše 1,7-krát ľudnatejšie Spojené kráľovstvo. V Poľsku navyše v roku 2012 bolo v týchto odboroch iba 78 157 absolventov mužov a až 173 644 absolventiek žien, čo je viac ako dvojnásobok. U nás spromoval v týchto odboroch podobný počet študentov ako v zhruba dvakrát ľudnatejšom Maďarsku či Belgicku. Najmenej absolventov v týchto odboroch bolo v Grécku, Írsku a severných krajinách (Švédsko, Dánsko, Fínsko a Nórsko).

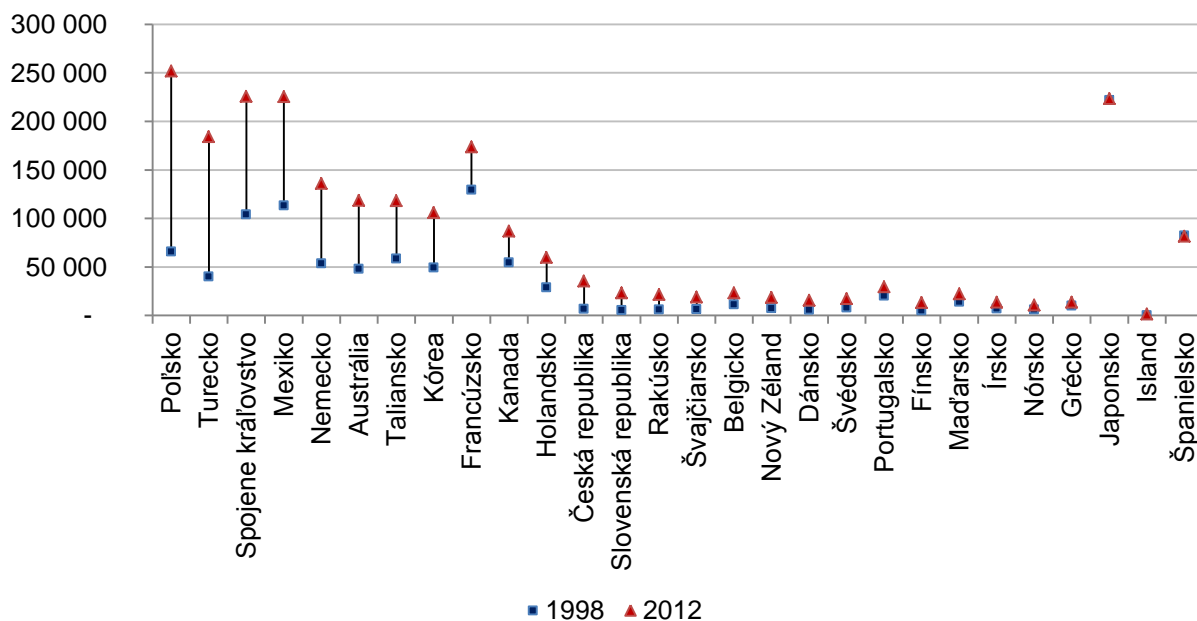
Graf 4 Počet absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva vo vybraných krajinách OECD v roku 2012

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Počet absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied stúpa vo väčšine rozvinutých krajín sveta. Ako ukazuje graf 5, od roku 1998 do roku 2012 stúpol počet čerstvých absolventov týchto odborov vo všetkých sledovaných krajinách OECD okrem Španielska. Najvýraznejší rast bol zaznamenaný v Poľsku (o 185 749 študentov), ale aj Turecku, Spojenom kráľovstve a Mexiku.

Graf 5 Nárast počtu absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied vo vybraných krajinách OECD (1998;2012)

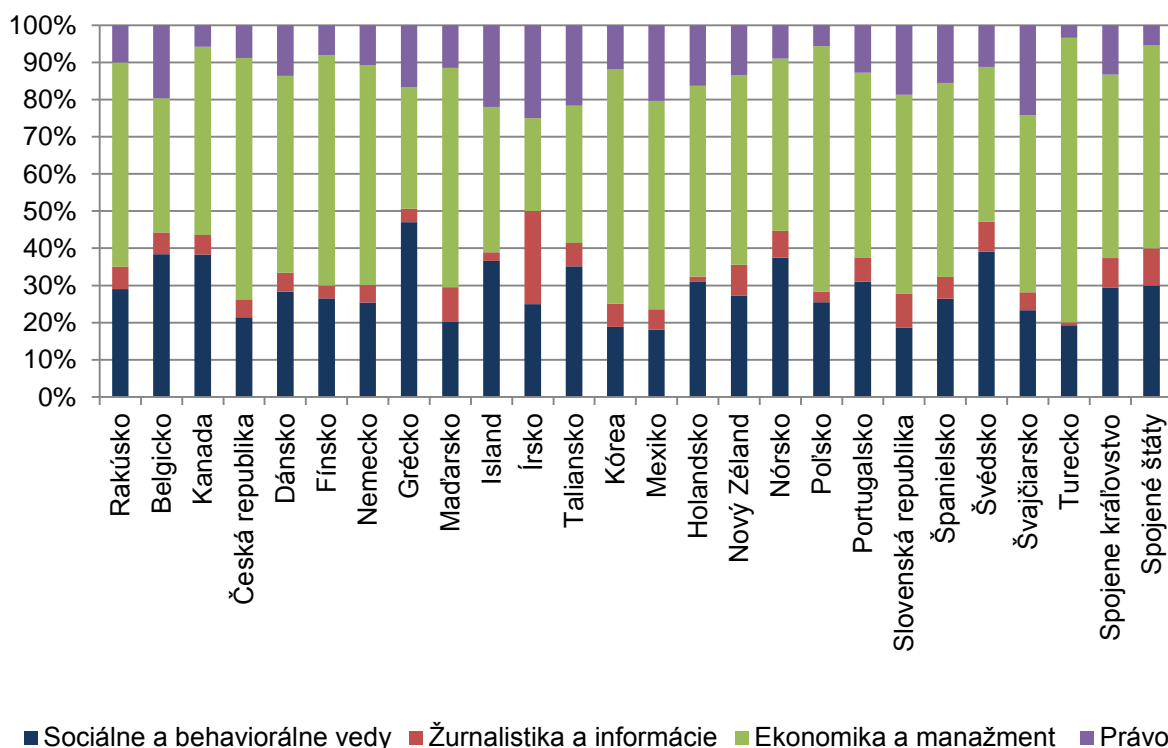
Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Viac ako tretinový podiel absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva na celkovom počte vysokoškolských absolventov bol, podobne ako u nás, v roku 2012 zaznamenaný napríklad aj v Japonsku, Taliansku a Portugalsku, pričom hodnota tohto ukazovateľa u nás je podobná ako v priemere OECD (35,16 %). Rekordný, dokonca viac ako polovičný podiel, dosiahlo Luxembursko, naopak v Kórei spromovalo v tomto roku zo sociálnych, ekonomických a právnych vied iba 25,2 % študentov. Podobne nízky podiel zaznamenali aj európski lídri vo vyspelosti edukačných systémov Nemecko a severské štáty (Fínsko a Nórsko).

Aby sme lepšie pochopil skladbu absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva, graf 6 zobrazuje skladbu absolventov tejto skupiny študijných odborov vo vybraných krajinách OECD v členení na podskupiny odborov: Sociálne a behaviorálne vedy, Žurnalistika a informácie, Ekonomika a manažment a Právo.

Ako vidíme, zo sociálnych, ekonomických a právnych vied majú vo väčšine sledovaných krajín na základe počtu absolventov prevahu odbory podskupiny Ekonomika a manažment. Ich najväčšie zastúpenie bolo zaznamenané v Turecku (76,54 %), najmenšie v Írsku (25,01%). Druhou najvýraznejšie zastúpenou podskupinou boli Sociálne a behaviorálne vedy. Tie študovalo v rámci odborov Sociálnych, ekonomických a právnych vied najviac študentov v Grécku (32,69 %) a naopak najmenej v Mexiku (20,38 %). Pomerne malé zastúpenie mali v sledovaných krajinách odbory Práva. Prvenstvo v podiele týchto odborov zaznamenalo Írsko (24,99 %). Najmenší podiel študentov ukončil právo v Turecku (3,41 %).

Graf 6 Podiel absolventov jednotlivých skupín odborov na celkovom počte absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva vo vybraných krajinách OECD (2012)

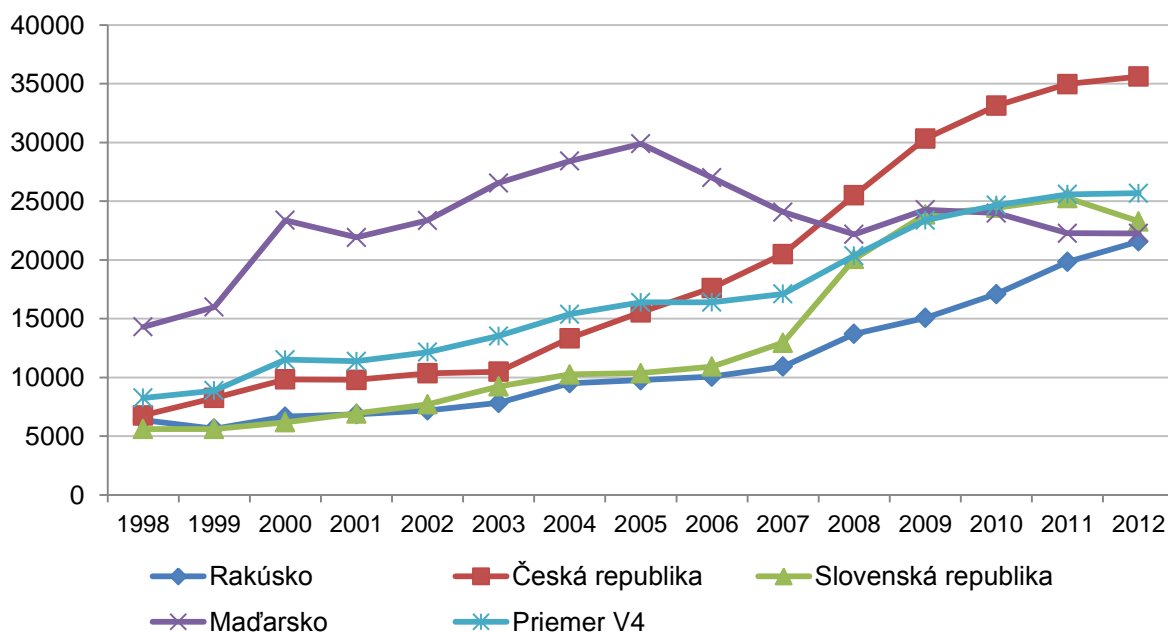

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Zo skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo vo všetkých sledovaných krajinách najmenej absolventov ukončilo v roku 2012 odbory z podskupine Žurnalistika a informácie. Až 29,44 % absolventov z tejto podskupiny zaznamenalo Írsko, naopak najmenej ich bolo v Turecku (0,8 %), čo je v silnom protiklade s podskupinou Ekonomika a manažment. Na Slovensku v tomto roku ukončili štúdium Sociálnych, ekonomických a právnych vied študenti v týchto pomeroch: 18,62 % absolventi Sociálnych a behaviorálnych vied; 18,75 % študentov Práva; 9,10 % študentov Žurnalistiky a informácií a viac ako polovica celkového počtu 53,54 % Ekonomiku a riadenie.

Pozrime sa teraz bližšie na porovnanie vývoja na Slovenska s bezprostredne susediacimi krajinami. Vývoj počtu študentov sociálnych a ekonomických a právnych vied na Slovensku, ako aj situáciu tejto oblasti v Českej republike a Maďarsku, zobrazuje *graf 7*. Údaje za Poľsko neboli zahrnuté vzhľadom na niekoľkonásobne väčší počet študentov v tejto krajine, ktorý je spôsobený niekoľkonásobne väčším celkovým počtom obyvateľov, pričom údaje za Poľsko neboli pre grafické znázornenie s ostatnými krajinami v našom regióne kompatibilné. Údaj za priemer krajín Vyšegrádskej štvorky sme však do grafu zahrnuli. Pre porovnanie boli tiež zahrnuté údaje za Rakúsko, vzhľadom na to, že sa jedná o susednú krajinu podobnej rozlohy, ktorá je však (nielen) v oblasti školstva považovaná za vyspelejšiu.

Graf 7 Vývoj počtu absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied v stredoeurópskom regióne (1998 – 2012)

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

V sledovanom období stúpol u nás počet absolventov týchto odborov v jednom roku o 17 669 osôb, čo je dvakrát viac ako v zhruba dvojnásobne ľudnatejšom Maďarsku a viac ako v jeden a polnásobne početnejšom Rakúsku. Zatiaľ čo v Rakúsku počet absolventov tejto skupiny odborov rástol skoro lineárne, v Maďarsku vrcholil už v roku 2005, následne až do 2008 klesal a odvtedy je viacmenej vyrovnaný.

V Českej republike zaznamenali (v pomere k počtu obyvateľov) len o málo menší nárast absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied ako na Slovensku. Nárast počtu absolventov tohto typu je zreteľný od roku 2003, odkedy prudko rastie. Ešte prudší nárast zaznamenalo medzi rokmi 2007 a 2009 Slovensko, následne došlo k zvoľneniu trendu a od roku 2012 dokonca k poklesu počtov absolventov.

Celkovo možno konštatovať, že na Slovensku je štúdium Sociálnych, ekonomických a právnych vied na vzostupe od roku 2007. Zatiaľ čo od roku 1998 do roku 2007 stúpol počet študentov v týchto odboroch u nás z 5 617 na 10 932, čo predstavovalo nárast zhruba o 5 000 študentov v priebehu deviatich rokov, v nasledujúcom roku ich počet narástol o 2 000, do roku 2009 dokonca o 7 000. Neskôr sa nárast spomalil a vrchol počet študentov v týchto odboroch dosiahol v roku 2011 (až 25 275). V nasledujúcom období bol zaznamenaný pozvoľný pokles ich počtu.

4. Uplatnenie absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied na trhu práce

Ako je zrejmé z predošlých zistení, štúdium sociálnych, ekonomických a právnych vied je mimoriadne obľúbené, a to nielen na Slovensku. Uchádzači o tento typ štúdia reagujú na prudký rozmach povolání vyžadujúcich tento typ vzdelania, svoju úlohu tu zohrávajú aj iné faktory, ktoré bude potrebné preskúmať. V každom prípade však rozhodovanie o voľbe študijného odboru mladí ľudia na Slovensku často robia na základe iných kritérií, ako je budúca uplatniteľnosť na pracovnom trhu. Už len preto, že v súčasnosti na Slovensku chýba spoľahlivý informačný nástroj, ktorý by dokázal pomôcť uchádzačom o štúdiu s kvalifikovaným rozhodnutím zohľadňujúcim perspektívnosť výberu študijného odboru. Vzhľadom na dlhodobý veľký počet absolventov týchto smerov sa však otázka ich uplatniteľnosti, resp. zamestnateľnosti, stáva veľmi aktuálnou.

V absolútnych číslach počet ekonomicky aktívnych osôb s vysokoškolským vzdelaním na trhu práce v roku 2013 presahoval 560-tisíc. Medzi zamestnanými s terciárnym vzdelaním mali v roku 2013 u nás najvyšší (viac ako štvrtinový) podiel absolventi Sociálnych vied, obchodu a práva. Päťtinu tvorili absolventi Inžinierstva, manufaktúry a stavitel'stva a 17 % absolventi Učiteľ'stva. Trinásťpercentný podiel dosiahli absolventi Zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia.

Tabuľka 4 Počet ekonomicky aktívnych osôb s vysokoškolským vzdelaním na trhu práce v roku 2013 podľa VZPS (ISCED 1D)

Vysokoškolské odbory (ISCED 1D)	Počet (tis.)	Podiel (%)
1 Učiteľstvo	95,9	17,1%
2 Humanitné vedy a umenie	33,9	6,0%
3 Sociálne vedy, obchod a právo	150,3	26,8%
4 Prírodné vedy, matematika a programovanie	43,8	7,8%
5 Inžinierstvo, manufaktúra a stavitelstvo	111,8	20,0%
6 Poľnohospodárstvo a veterinárstvo	26,7	4,8%
7 Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie	71,9	12,8%
8 Služby	25,3	4,5%
Spolu	560,4	100,0%

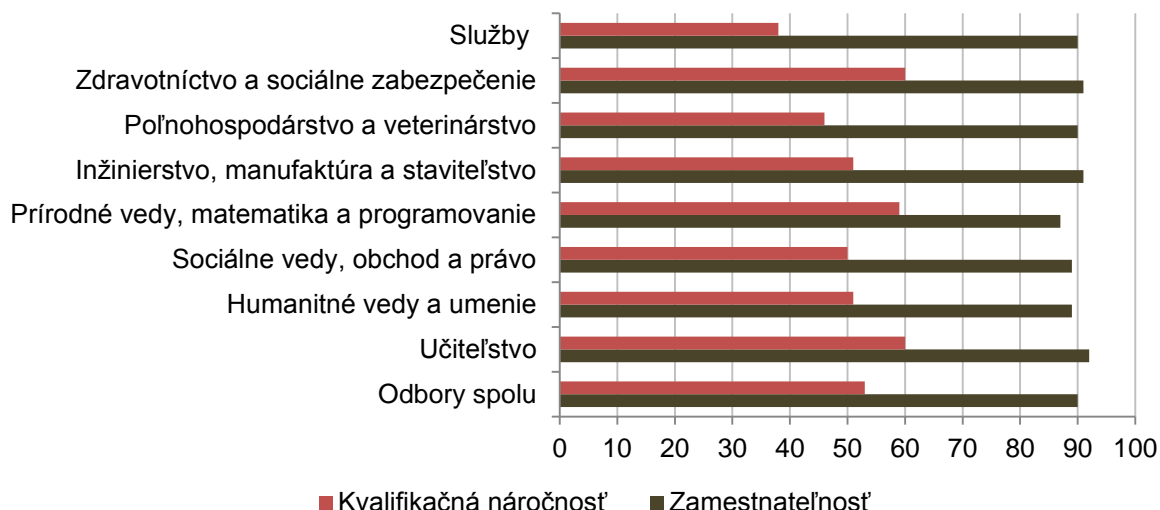
Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie, CVTI SR, 2014

Centrum vedecko-technických informácií SR v roku 2014 analyzovalo u absolventov vysokých škôl aj mieru zamestnateľnosti a mieru kvalifikačnej náročnosti vykonávanej práce.⁹ Miera zamestnateľnosti bola vyjadrená podielom vysokoškolákov na pracovnom trhu, ktorí majú prácu (teda vlastne 100 % mínus miera nezamestnanosti). Miera kvalifikačnej náročnosti práce zase vyjadřila, aká časť absolventov daného študijného odboru, resp. skupiny odborov, vykonáva povolania s najvyššou kvalifikačnou náročnosťou QR 6 až QR 8 podľa Európskeho kvalifikačného rámca.¹⁰

⁹ Pre výpočet miery zamestnateľnosti a miery kvalifikačnej náročnosti práce boli použité údaje z Výberového zisťovania pracovných síl (VZPS) realizovaného Štatistickým úradom SR v dvanástich štvrtrokoch v rokoch 2011 - 2013 a v dvoch prvých štvrtrokoch roku 2014. Do analýz boli zahrnutí všetci ekonomicky aktívni (zamestnaní i nezamestnaní) respondenti s vysokoškolským vzdelaním na trhu práce podľa odboru vysokoškolského vzdelania. Údaje z jednotlivých štvrtrokov vstúpili do analýz s rôznou váhou vzhľadom na ich aktuálnosť (údaje roku 2011 získali váhu 4 %; údaje roku 2012 získali váhu 6%; údaje roku 2013 získali váhu 9%; údaje roku 2014 získali váhu 12%).

¹⁰ Vo všetkých povolaniach na trhu práce (tretia úroveň klasifikácie ISCO) bol spočítaný podiel pracovných miest v danom povolaní, ktoré v kategórii kvalifikačnej náročnosti spadajú do troch najvyšších úrovní (QR 6 až QR 8). V ďalšom kroku bola absolventom daného študijného odboru priradená vážená priemerná hodnota podľa toho, v akých povolaniach koľko z nich pracuje. Výsledkom teda bola priemerná kvalifikačná náročnosť vykonávaného povolania.

Graf 8 Miera zamestnatelnosti a miera kvalifikačnej náročnosti práce absolventov jednotlivých
t)

Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie

Celková zistená miera zamestnatelnosti absolventov vysokých škôl na Slovensku bola na úrovni 90 % a celková miera kvalifikačnej náročnosti vykonávanej práce dosiahla 53 % (čiže tento podiel respondentov VZPS s vysokoškolským vzdelaním vykonáva povolania s najvyššou kvalifikačnou náročnosťou QR 6-8). Z jednotlivých skupín odborov (ISCED 1D) najvyššiu mieru zamestnatelnosti zaznamenalo Učiteľstvo (92 %), naopak najnižšiu Prírodné vedy, matematika a programovanie (87 %). Z pohľadu kvalifikačnej náročnosti práce na tom boli najlepšie respondenti s vysokoškolským vzdelaním v oblasti Zdravotníctva a sociálneho zabezpečenia a Učiteľstva (obe 60 %). Naopak najmenšia miera kvalifikačnej náročnosti práce bola zistená v skupine študijných odborov Služby (38 %) a Poľnohospodárstvo a veterinárstvo (46 %).

Sociálne vedy, obchod a právo dosiahli v roku mieru zamestnatelnosti 89 % a mieru kvalifikačnej náročnosti práce 51 %. To sú hodnoty blízke priemeru za všetky skupiny odborov (aj kvôli vysokému zastúpeniu tejto skupiny odborov v rámci celej vzorky). Súčasne je však z predošlých zistení známe, že už dnes medzi nezamestnanými vysokoškolskými absolventmi výrazne prevažujú absolventi spoločenskovedných odborov, ktorí tvoria takmer tretinu nezamestnaných vysokoškolských absolventov. Dosiaľ nezverejnené údaje CVTI SR (tabuľka 5) nám umožňujú pozrieť sa v rámci tejto skupiny odborov aj na niektoré odbory na tretej úrovni ISCED (ide o odbory, kde početnosť respondentov v rámci VZPS bola vyššia ako 20 respondentov).

Tabuľka 5 Miera zamestnateľnosti a miera kvalifikačnej náročnosti práce absolventov jednotlivých odborov (ISCED 3D) v skupine odborov Sociálne vedy, obchod a právo (ISCED 1D), početnosť nad 20 respondentov, v percentách (VZPS, 2011 - 2014)

Sociálne vedy, obchod a právo	Zamestnateľnosť	Kvalifikačná náročnosť
311 Psychológia	80,9 %	57,9 %
312 Sociológia a kulturológia	84,5 %	39,5 %
313 Politická veda a občianska náuka	86,5 %	33,3 %
314 Ekonomika	96,2 %	53,5 %
321 Žurnalistika a spravodajstvo	83,3 %	44,8 %
342 Marketing a propagácia	81,0 %	48,8 %
343 Financovanie, bankovníctvo a poisťovníctvo	91,1 %	46,9 %
344 Účtovníctvo a daňovníctvo	81,2 %	44,5 %
345 Manažment a administratíva	83,9 %	40,8 %
380 Právo	93,4 %	71,4 %

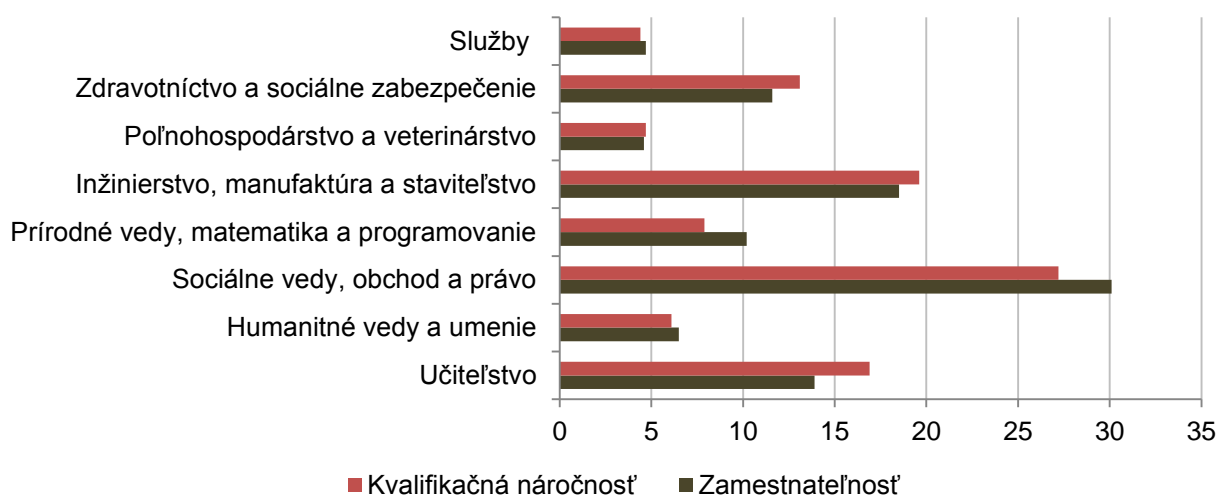
Zdroj: CVTI SR, 2015 a vlastné spracovanie

Spomedzi týchto odborov vyniká Právo, pri ktorom bola zistená druhá najvyššia miera zamestnateľnosti (93,4 %) a súčasne zreteľne najvyššia miera kvalifikačnej náročnosti práce (71,4 %). Najvyššia miera zamestnateľnosti bola zistená pri odbore Ekonomika (96,2 %). Vyššia miera kvalifikačnej náročnosti bola zistená (okrem Práva) pri odboroch Psychológia (57,9 %) a Ekonomika (53,4 %). Pri Psychológii však bola súčasne zistená najnižšia miera zamestnateľnosti (iba 80,9 %). Nízkou mierou zamestnateľnosti sa vyznačujú aj odbory Marketing a propagácia (81 %) a Účtovníctvo a daňovníctvo (81,2 %), najnižšou mierou kvalifikačnej náročnosti práce odbory Politická veda a občianska náuka (33,3 %), Sociológia a kulturológia (39,5 %) a Manažment a administratíva (40,8 %).

Trochu nesystematicky sa pozrime aj na odbor Sociálna práca a poradenstvo (ISCED 3D), ktorý v rámci klasifikácie ISCED nepatrí pod skupinu odborov Sociálne vedy, obchod a právo, ale pod skupinu odborov Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie a jej podskupinu odborov Sociálne služby. Je však dôležitá z dvoch dôvodov. Po prvé, v rámci Sústavy študijných odborov patrí pod Sociálne, ekonomické a právne vedy (o komplikáciách vyplývajúcich z používania rôznych klasifikácií sme diskutovali v časti Metodický postup). Po druhé, tento odbor je častým predmetom polemik ohľadom efektívnosti slovenského vysokého školstva, keďže ho študuje veľké množstvo absolventov s otáznym uplatnením. Vysoká početnosť v rámci vzorky respondentov VZPS potvrdzuje, že absolventov s týmto vzdelaním je naozaj pomerne dosť. Miera zamestnateľnosti bola zistená na úrovni 84,5 %, čo je o vyše päť percent menej ako celoslovenský priemer. Miera kvalifikačnej náročnosti však dosahuje iba 31,3 %, to znamená, že iba takáto časť absolventov odboru Sociálna práca a poradenstvo vykonáva povolania s najvyššou kvalifikačnou náročnosťou QR 6-8 (pripomeňme, že celoslovenský priemer je 53 %). Je preto otázne, či by časti absolventov tohto študijného odboru nepostačovalo pre výkon práce aj nižšie vzdelanie (čo je však diskutabilné, keďže pri pretlaku absolventov druhého stupňa vysokoškolského štúdia by menej vzdelaný jednotlivец bol na pracovnom trhu znevýhodnený).

Kvôli úplnému obrazu o skupine študijných odborov Sociálne vedy, obchod a právo (ISCED 1D) je však potrebné pozrieť sa aj na percentuálne zastúpenie jednotlivých skupín odborov na zamestnateľnosti a kvalifikačnej náročnosti práce (graf 9).

Graf 9 Percentuálny podiel jednotlivých skupín odborov (ISCED 1D) na zamestnatelnosti a kvalifikačnej náročnosti práce absolventov (ISCED 1D), v percentách (VZPS, 2011 - 2014)

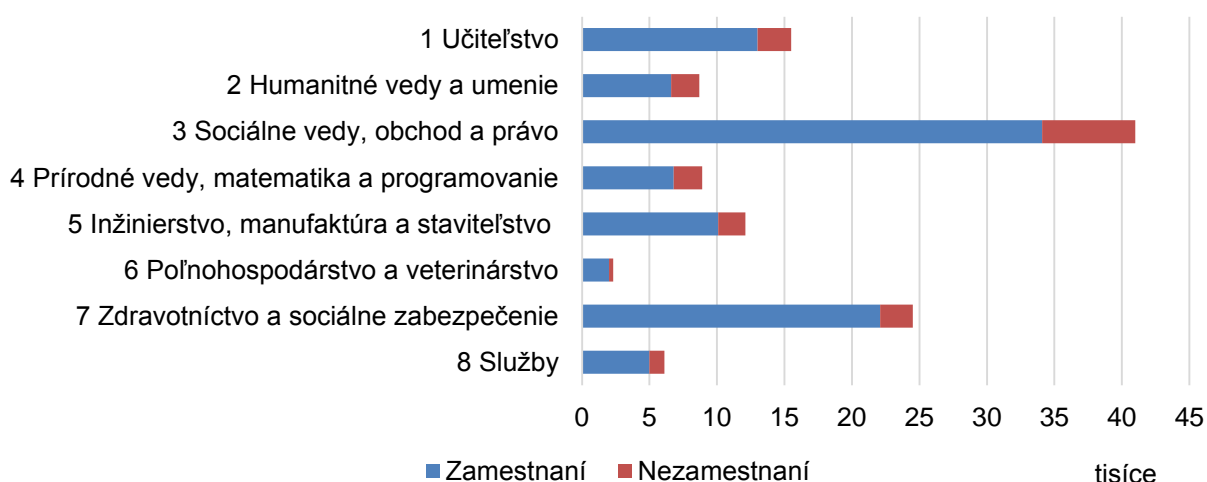

Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie

Sociálne vedy, obchod a právo sa na celkovej zamestnanosti ľudí s vysokoškolským vzdelaním podieľajú z viac ako 30 %, čo je najviac spomedzi všetkých sledovaných skupín odborov. Vysoký je aj ich podiel na zamestnanosti absolventov vysokých škôl v kvalifikačne najnáročnejších povolaniach (vyše 27 %). Tento podiel indikuje dominantné postavenie Sociálnych vied, obchodu a práva na pracovnom trhu zameranom na ľudí s terciárnym vzdelaním.

Keďže dlhodobý vývoj sa môže líšiť od krátkodobého, pozrime sa na pomer zamestnanosti a nezamestnanosti u čerstvých absolventov vysokých škôl, ktorí ukončili vzdelávanie v posledných troch rokoch. Využijeme údaje VZPS z roku 2013.

Graf 10 Ekonomicky aktívni absolventi škôl, ktorí ukončili vzdelávanie v posledných troch rokoch (2010-2012, podľa odborov vzdelania (ISCED 1D) a zamestnanosti/nezamestnanosti (VZPS, 2013)

Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie

V tomto prípade *graf 10* potvrdzuje významné postavenie absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva aj medzi čerstvými absolventmi vysokých škôl. Vidieť tu však súčasne náznak (potvrdený aj údajmi z rokov 2010 - 2012 a 2014), že pomerne významná skupina absolventov tejto skupiny odborov má problém s uplatnením. Bližší pohľad na dáta VZPS po jednotlivých rokoch pritom ukazuje, že tento trend sa zosilňuje. Na jednej strane od roku 2010 do roku 2014 sústavne klesá počet zamestnaných absolventov vysokých škôl zo skupiny Sociálnych vied, obchodu a práva (z 34,7-tisíc na 32,4-tisíc), ktorí ukončili vzdelávanie v posledných troch rokoch pred zisťovaním. Na druhej strane v tom istom období vzrástol počet nezamestnaných absolventov VŠ z tejto skupiny odborov, ktorí ukončili vzdelávanie v posledných troch rokoch pred zisťovaním, z 3,4-tisíc na 6,1-tisíc (s maximom 7,4-tisíc v roku 2012).

5. Prognózovaný budúci stav v uplatnení absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva

Ak súčasné uplatnenie absolventov Sociálnych, ekonomických a právnych vied vyvoláva otázky, jeho pravdepodobný budúci vývoj je ešte znepokojivejší. Absolventov vysokých škôl, ktorí vyštudovali túto skupinu odborov, z roka na rok pribúda, otázkou ale je, či sa zvyšuje aj počet zodpovedajúcich pracovných miest.

Dopyt po nových pracovných miestach má štandardne dve zložky – dopyt expanzívny a dopyt nahradzovací. Expanzívny dopyt vzniká pri pozitívnom vývoji ekonomiky krajiny formou vytvárania nových pracovných miest (a môže byť kladný alebo záporný). Nahradzovací dopyt predstavuje tie pracovné miesta, ktoré bude potrebné nahradiť po odchode ľudí do dôchodku. Ponuka nových pracovných síl a obe zložky dopytu by v optimálnej situácii mali byť v rovnováhe.

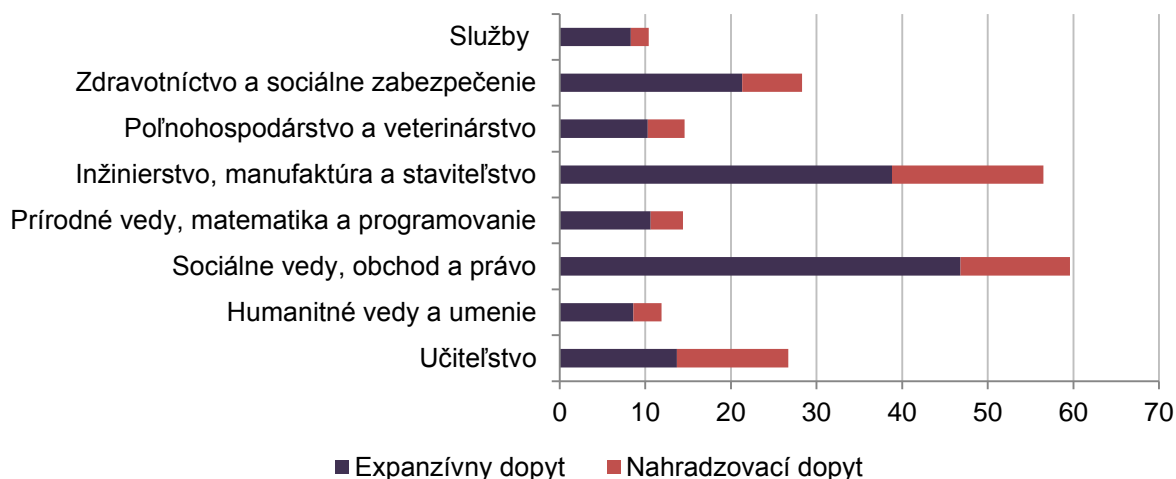
Z *tabuľky 6* vyplýva, že v roku 2013 bol priemerný vek zamestnaných osôb s terciárnym vzdelaním v oblasti sociálnych, ekonomických a právnych vied 39,81 rokov a podiel 55-ročných pracovníkov iba 12,3 %. Prognóza vývoja trhu práce na Slovensku očakáva, že do roku 2023 opustí pracovné miesto kvôli odchodu do dôchodku zhruba 44 tisíc zamestnancov s odborom vzdelania Sociálne vedy, obchod a právo. Iba 12,8 tisíce však bude zodpovedať kvalifikácii terciárne vzdelaných (*tabuľka 6*).

Tabuľka 6 Priemerný vek zamestnaných (2013), podiel 55-ročných zamestnaných (2013) a predpokladané počty odchodov do dôchodku podľa odborov ISCED 1D (v tisícoch)

Odbory štúdia ISCED 1D	Priemerný vek 2013	Podiel 55-ročných v %	Odchod do dôchodku 2013/2023	
			Všetci pracovníci	VŠ vzdelaní
Učiteľstvo	41,80	16,9%	17,1	13,0
Humanitné vedy a umenie	38,41	12,4%	4,7	3,3
Sociálne vedy, obchod a právo	39,81	12,3%	44,1	12,8
Prírodné vedy, matematika a programovanie	38,38	11,2%	5,8	3,8
Inžinierstvo, manufaktúra a stavitel'stvo	41,78	14,6%	148,3	14,7
Poľnohospodárstvo a veterinárstvo	42,21	14,1%	17,0	4,3
Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie	41,36	14,8%	17,0	7,0
Služby	37,26	9,6%	19,6	2,1
Všeobecné programy	33,30	8,4%	17,8	-
Spolu SR	-	-	291,3	61,2

Zdroj: ŠÚSR - VZPS; Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie

Ak spojíme nahradzovací dopyt s expanzívnym, správa z etapy č. 2 Národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti uvádza, že do roku 2023 bude na Slovensku potrebné novo obsadiť takmer 220-tisíc pracovných miest, na ktorých v súčasnosti pracujú vysokoškolsky vzdelané pracovné sily (nahradzovací dopyt) alebo vzniknú ako nové vplyvom ekonomického rozvoja (expanzívny dopyt) a ich obsadenie bude vysokoškolské vzdelanie vyžadovať. Z nich 92-tisíc (teda približne dve pätiny) bude potrebné obsadiť v rokoch 2013 - 2018 a ďalšie tri pätiny, teda zhruba 127-tisíc, bude potrebné obsadiť v rokoch 2018 – 2023 (CVTI SR, 2014). Najviac pracovných miest pre terciárne vzdelaných by takto malo vzniknúť pre absolventov odborov Sociálne vedy, obchod a právo (59,6-tisíc, z ktorých 46,8-tisíc bude tvoriť expanzívny dopyt a 12,8-tisíc nahradzovací) a Inžinierstvo, manufaktúra a stavitel'stvo (53,5-tisíc z ktorých 38,8-tisíc bude tvoriť expanzívny dopyt a 17,7-tisíc nahradzovací). Tieto dva odbory zahŕňajú viac ako polovicu pracovných miest v prognózovanom období (*graf 11*). Naopak najmenej voľných pracovných miest bude pravdepodobne pre absolventov odborov Služieb (spolu iba 10,4-tisíc).

Zdroj: ŠÚSR, 2014; Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti a vlastné spracovanie

Čo sa týka strany ponuky, spomínaná Prognóza vývoja trhu práce na Slovensku (CVTI SR, 2014) uvádza, že v horizonte budúcich desiatich rokov bude počet absolventov vysokých škôl naďalej rásť, a to rýchlejšie, ako bude rásť počet zodpovedajúcich pracovných miest. Ak teda stranu ponuky a stranu dopytu po pracovných silách s terciárnym vzdelaním spojíme, zistíme, že kým počet ekonomicky aktívnych vysokoškolákov na pracovnom trhu sa v rokoch 2013 – 2023 zvýši o 22,8 %, počet pracovných miest pre nich narastie iba o 16,8 % (tabuľka 7).

Tabuľka 7 Vysokoškoláci a kvalifikované pracovné miesta: Trendy v rokoch 2013 - 2023

Odbory štúdia ISCED 1D	Vysokoškoláci		Pracovné miesta		Diferencia	
	Rozdiel v tis.	Podiel v %	Rozdiel v tis.	Podiel v %	Rozdiel v tis.	Podiel v %
Učiteľstvo	12,8	13,4	6,8	8,6	6,0	89
Humanitné vedy a umenie	9,8	29,1	5,7	23,5	4,2	73
Sociálne vedy, obchod a právo	53,0	35,3	19,7	16,7	33,3	169
Prírodné vedy, matematika	13,4	30,6	6,3	19,8	7,1	113
Inžinierstvo, manufaktúra a stavitelstvo	8,0	7,2	21,4	18,1	-13,4	-62
Poľnohospodárstvo a veterinárstvo	1,6	6,0	2,4	10,7	-0,8	-33
Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie	20,1	28,0	11,5	17,9	8,6	75
Služby	8,7	34,2	5,5	23,5	3,1	56
Odbory spolu	127,5	22,8	82,8	16,8	44,7	54

Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, CVTI SR, 2014

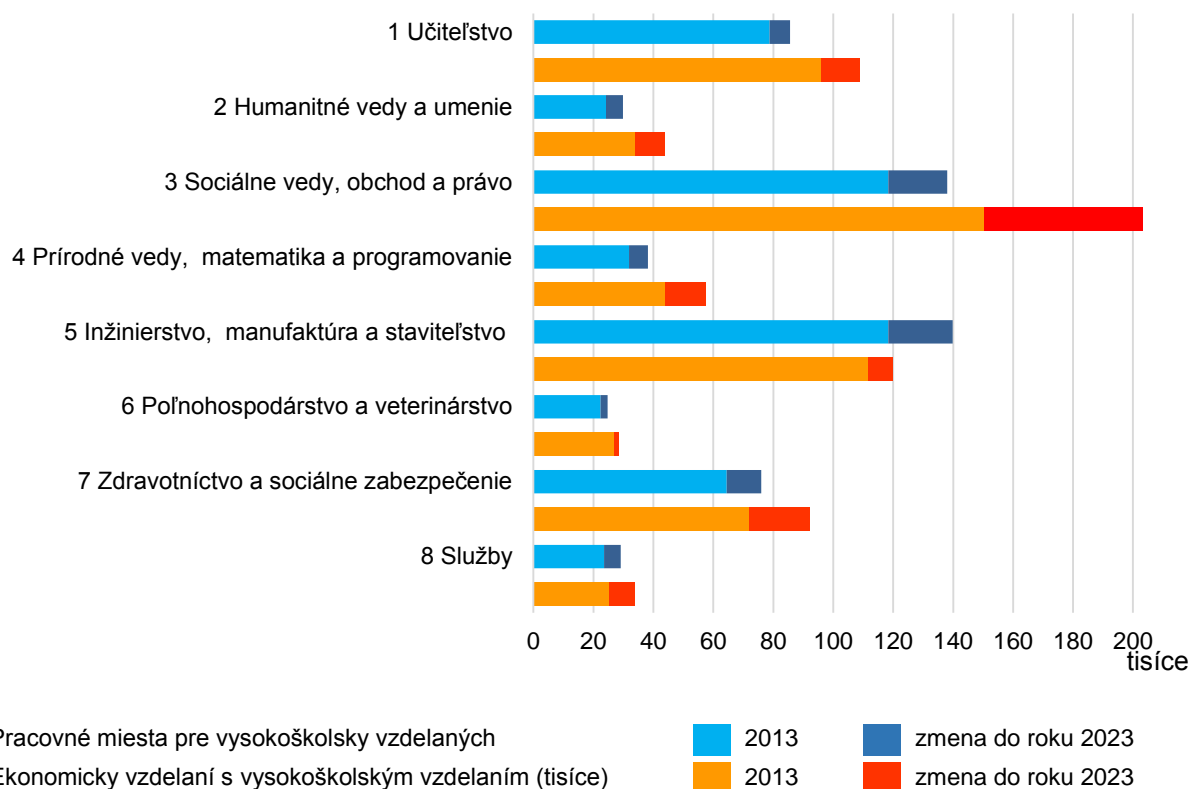
V prípade skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo je zrejmé, že absolventov pribudne medzi rokmi 2013 a 2023 viac (53-tisíc), než zodpovedajúcich pracovných miest (19,7-tisíc).

Napriek tomu, že pracovné miesta pre absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied sa budú vytvárať (resp. uvoľňovať) v podobnej miere, ako miesta pre technické odbory, v roku 2023 ich počet stále nebude zodpovedať ani len pracovnej sile v roku 2013. Zatiaľ čo

v roku 2013 predstavoval presah ponuky pracovnej sily s terciárnym vzdelaním v oblasti sociálnych, ekonomických a právnych vied nad skutočným počtom kvalifikačne zodpovedajúcich pracovných miest 32-tisíc, do roku 2023 je prognózované, že tento nesúlad narastie o ďalších 33,3-tisíc a spolu bude predstavovať počet 65,3-tisíc. Jednoducho povedané, z vysokých škôl ročne odchádza ďaleko viac absolventov týchto odborov, než je a bude pracovný trh schopný absorbovať. Uplatnenie si budú musieť nachádzať v iných oblastiach, resp. na nižšej požadovanej úrovni kvalifikácie (čím budú z pracovného trhu vytláčať nižšie kvalifikované skupiny a fakticky znehodnocovať investíciu do ich vzdelania), alebo si zamestnanie nenájdu.

Podobnému problému, aj keď v menšej miere, čelia aj iné skupiny odborov, napríklad Prírodné vedy, matematika a programovanie, avšak početne vo výrazne menšej miere.

Graf 12 Pracovné miesta pre vysokoškolákov a vysokoškolačky na trhu práce (2013 – 2023)

Zdroj: Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, CVTI SR, 2014 a vlastné spracovanie

Tento prognózovaný vývoj je v zreteľnom nesúlade s vývojom v rámci skupiny odborov Inžinierstvo, manufaktúra a staveľstvo. V roku 2013 bola na pracovnom trhu ponuka zodpovedajúcich pracovných miest o 12-tisíc vyššia, než je na trhu práce ekonomicky aktívnych osôb so zodpovedajúcou vysokoškolskou kvalifikáciou. (Tieto miesta sú prevažne obsadené pracovníkmi s nezodpovedajúcou kvalifikáciou). Podľa prognózy sa tento nesúlad do roku 2023 ešte prehĺbi o ďalších 7,1-tisíc miest neobsadených primerane vzdelaným odborníkom (na spolu 19,1-tisíc). V prípade technických odborov teda platí opak, vysoké

školy v súčasnosti nesaturujú potreby trhu práce a súčasné trendy v počtoch študentov a absolventov ani nenasvedčujú, že by sa to malo zmeniť v budúcnosti.

Výsledky spracované v rámci etapy č. 3 Národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti (Posúdenie cieľových študijných programov v rámci zvolených študijných odborov, vrátane zapracovania konkrétnych aktuálnych a perspektívnych požiadaviek praxe v rovine odborne-špecifických, ako aj medziodborovo, medzisektorovo a funkčne prenositeľných kompetencií) predchádzajúce zistenia potvrdzujú. Problémy s uplatnením na trhu práce budú podľa nej mať najmä absolventi odborov: Manažment a administratíva, Financovanie, bankovníctvo a poisťovníctvo, Ekonomika aj Sociálna práca a poradenstvo¹¹, pretože ich absolventi pribúdajú príliš rýchlo. Naopak dobre uplatniteľné budú aj naďalej technické odbory.

Z uvedených výsledkov je zrejmé, že ponuka štúdia Sociálnych vied, ekonómie a práva zo strany slovenských vysokých škôl už dnes presahuje dopyt po tomto vzdelávaní zo strany pracovného trhu, a teda vysoké školy produkujú neuplatniteľných absolventov týchto odborov. Podľa údajov prognózy pracovného trhu sa tento rozpor do roku 2023 ešte zdvojnásobí.

6. Rodová skladba absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied

Na medzinárodnej úrovni nie je korektné počet absolventov posudzovať oddelene od ich rodovej skladby, táto je totiž silne ovplyvnená sociálno-kultúrnym prostredím v jednotlivých krajinách, ktoré sa odvíja od historicky daného postavenia ženy v spoločnosti a silný vplyv má naň aj majoritné náboženstvo. Rozdiely medzi krajinami v rámci OECD sa preto výraznejšie prejavujú v pomere žien a mužov medzi absolventmi a tiež v podiele mužov (resp. žien) absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied na celkovom počte absolventov vysokých škôl (*graf 13*).

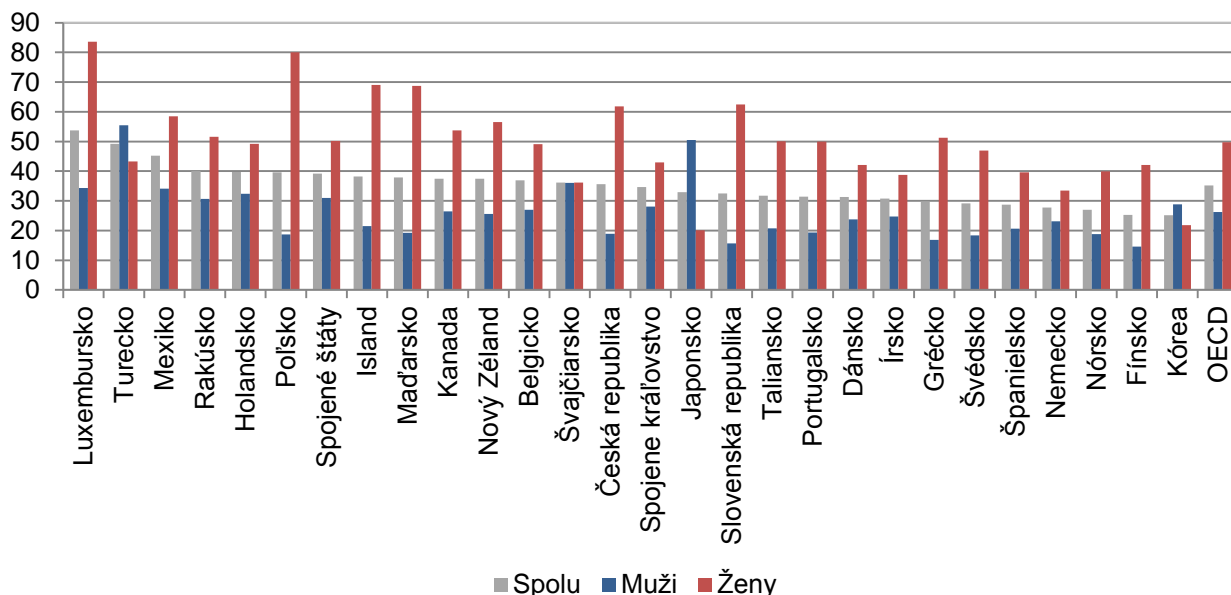
V Luxembursku až 83,63 % žien, ktoré v roku 2012 promovali na vysokej škole, vyštudovalo práve sociálne, ekonomické a právne vedy. Najviac, až 58,43 % absolventov mužov, promovalo v týchto odboroch v Turecku. Na Slovensku do tejto skupiny absolventiek patrilo v danom roku 62,51 % žien. Čo sa týka mužov, v týchto odboroch promovalo iba 15,63 % absolventov.

Pomery v ostatných krajinách OECD zachytáva *graf 13*. Údaje v ňom sú však silne skreslené faktom, že sociálne, ekonomické a právne vedy sú pomerne rôznorodou skupinou odborov,

¹¹ Treba však pripomenúť, že odbor Sociálna práca a poradenstvo nepatrí podľa klasifikácie ISCED pod skupinu odborov Sociálne vedy, obchod a právo, ale pod skupinu Zdravotníctvo a sociálne zabezpečenie. Podľa Sústavy študijných odborov však patrí pod Sociálne, ekonomické a právne vedy.

pričom niektoré z nich sú svojim charakterom bližšie skôr mužom (právo) a iné naopak ženám (sociálna práca). Preukaznejšie preto bude sledovať rodovú skladbu absolventov v rámci podskupín.

Graf 13 Podiel absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied na celkovom počte vysokoškolských absolventov 2012

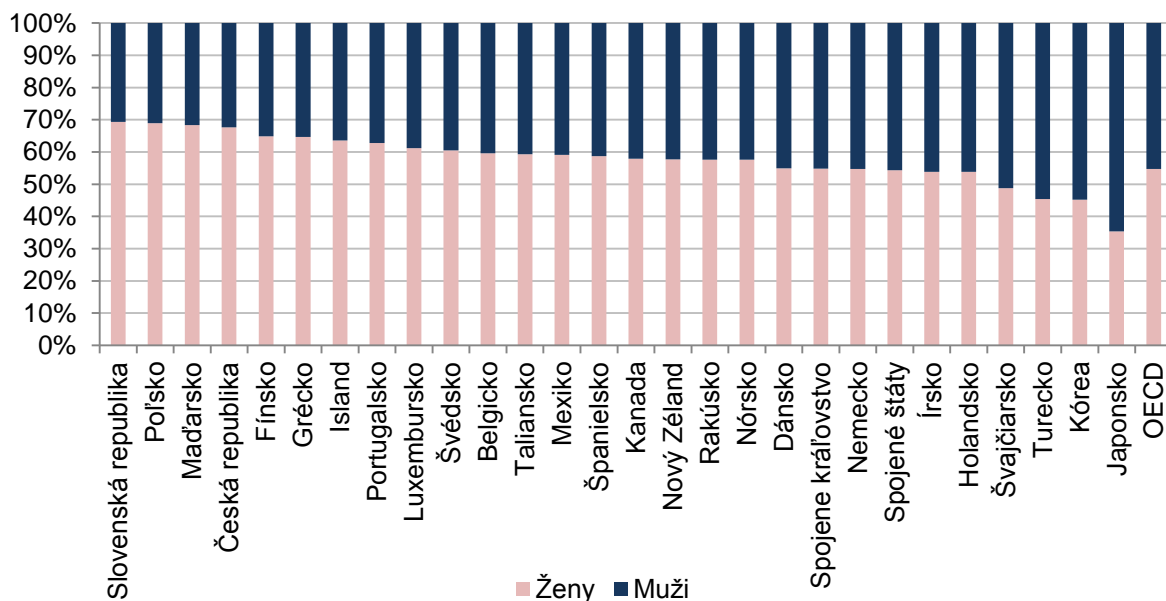
Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Podiel žien na celkovom počte absolventov študijného odboru vypovedá nielen o preferenciách pohlaví pri výbere študijného zamerania, ale aj budúceho povolania. V minulosti sa pracovný trh u nás (pred rokom 1989 priamo vplyvom plánovitej ekonomiky) vyznačoval určitou separáciou typicky ženských a typicky mužských povolání. V súčasnom spoločenskom systéme naklonenom implementácii zásad rodovej rovnosti sa tieto extrémny vytrácajú a výnimkou tak nie je žena v donedávna výhradne mužskom povolání (vodička autobusu), ako aj muž v ženskom (učiteľ v materskej škole). Výrazne sa posilňuje tiež zastúpenie žien na riadiacich pozíciách a vo vysoko kvalifikovaných odboroch, aj keď ich platové ohodnotenie stále zďaleka nedosahuje úroveň platov ich mužských kolegov.

Tak ako v iných krajinách OECD, aj na Slovensku stúpa podiel žien v terciárnom vzdelávaní a v súčasnosti (od roku 2002) na našich vysokých školách študuje viac žien ako mužov. Podľa Centra vedecko-technických informácií SR podiel žien zapísaných na vysokoškolské štúdium (v dennej aj externej forme) narástol v období rokov 1989 – 2013 zo 48 % na 60 % (CVTI SR, 2014). Situácia u nás nie je ojedinelá, ženy získavajú v terciárnom vzdelávaní prevahu vo väčšine krajín EU, resp. OECD.

V oblasti sociálnych, ekonomických a právnych vied u nás v počte absolventov ženy nielen prevyšujú mužov, ich podiel je dokonca 69,30 %, čo je najviac zo všetkých sledovaných krajín OECD (graf 14).

Graf 14 Rodová skladba absolventov Sociálnych vied, obchodu a práva vo vybraných krajinách OECD (2012)

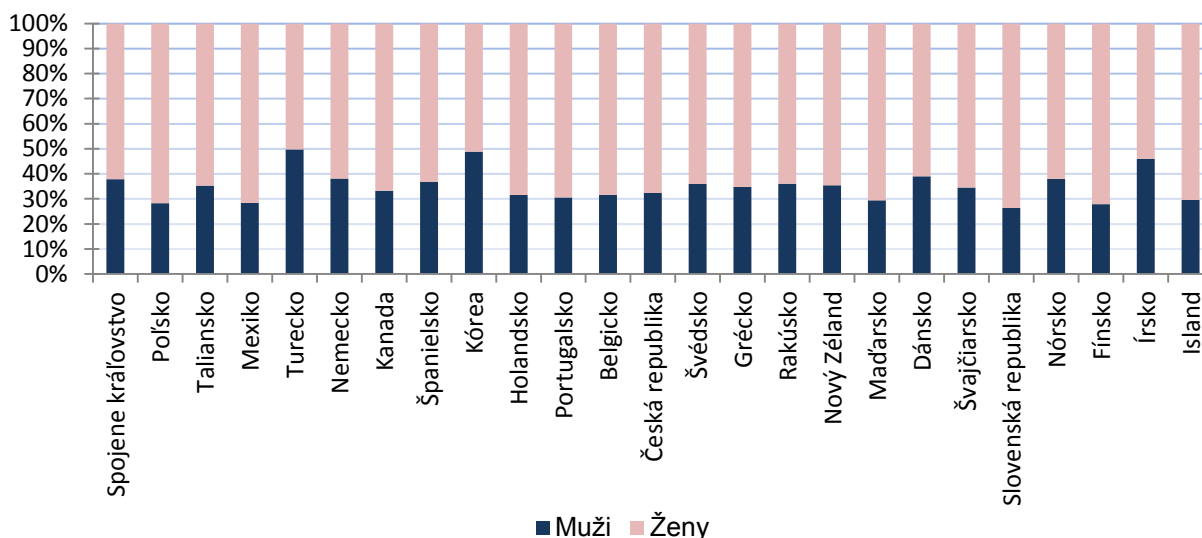

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Opačným extrémom je silne maskulínne Japonsko, kde majú naopak muži viac ako 65 % podiel na počte týchto absolventov. Priemerný podiel žien na počte absolventov sociálnych, ekonomických a právnych vied v krajinách OECD je 54,75 %. Možno teda viac-menej v pravom zmysle hovoriť o rodovej rovnosti.

Ako sme už uviedli, táto skupina odborov je výrazne rôznorodá a preto k identifikácii odborov preferovaných jednotlivými pohlaviami bude nutné analyzovať ich pomer v podskupinách odborov. Graf 15 zobrazuje rodovú skladbu absolventov podskupiny odborov Sociálne a behaviorálne vedy v usporiadaní podľa celkového najväčšieho počtu absolventov. V tejto podskupine celkovo najviac absolventov promovalo v roku 2012 v Spojenom kráľovstve (66 313) z nich až 62,15 % tvorili ženy. Tento podiel však bol najvyšší u nás na Slovensku, a to až 73,68 %. Podskupinu odborov Sociálne a behaviorálne vedy teda možno v prípade Slovenska označiť za dominantne ženskú. Najmenšie zastúpenie žien v tomto ukazovateli zo sledovaných krajín zaznamenalo Turecko a aj tu možno hovoriť (aj keď tesne) o nadpolovičnej väčšine (50,31 % žien a 49,69 % mužov). Odbory z podskupiny Sociálne a behaviorálne vedy možno teda celosvetovo označiť za dominantne ženské.

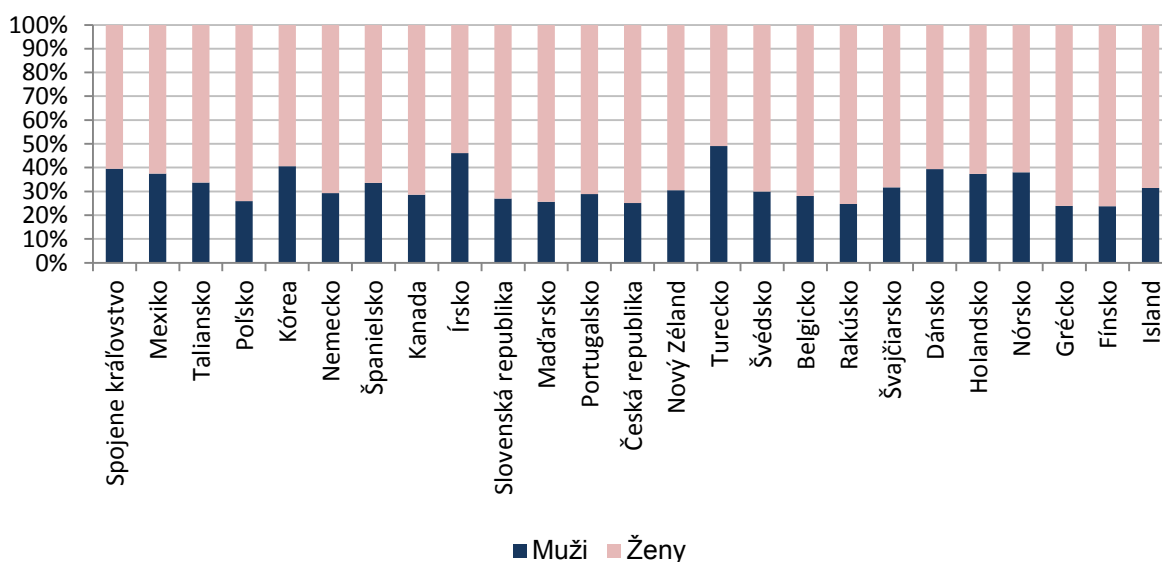
Graf 15 Rodová skladba absolventov podskupiny odporov Sociálne a behaviorálne vedy vo vybraných krajinách OECD (2012)

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

V podskupine odporov Žurnalistika a informácie je situácia odlišná iba na prvý pohľad. Najviac absolventov tohto odboru v roku 2012 malo opäť Spojené kráľovstvo (18 113, z toho 60,48 % žien a 39,52 % mužov). Najväčší podiel žien na celkovom počte zaznamenalo Fínsko a to až 76,24 %, naopak najmenší Turecko (50,98 %). Podobne ako v prípade podskupiny Sociálne a behaviorálne vedy, aj Žurnalistika a informácie sú odborom, kde je žien nadpolovičná väčšina vo všetkých sledovaných krajinách, ani v jednej však nedosahuje 80 %. Rodovú skladbu týchto dvoch odborov vo svete (OECD) teda možno považovať za viac-menej podobnú (graf 16).

Graf 16 Rodová skladba absolventov podskupiny odborov Žurnalistika a informácie vo vybraných krajinách OECD (2012)

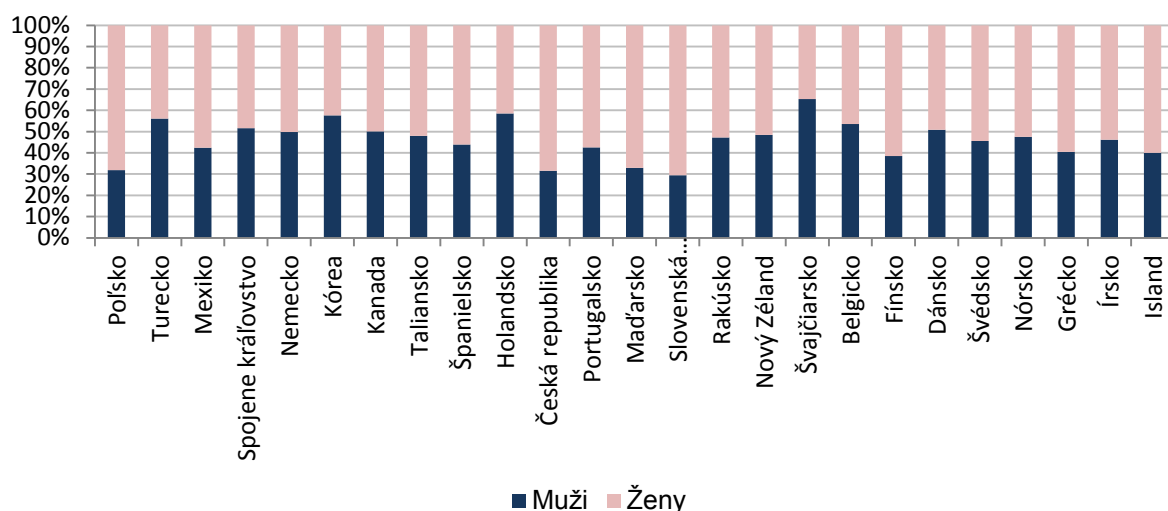

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Nie je žiadnym prekvapením, že ženy dominujú aj v podskupine odborov Ekonomika a manažment, ich podiel však nie je taký výrazný ako v predchádzajúcom prípade. Ich najvyšší podiel opäť zaznamenalo Slovensko (70,47 %), naopak najnižší prekvapivo

Švajčiarsko (34,73 %). Zastúpenie mužov v tejto skupine odborov je teda výraznejšie ako v predchádzajúcich dvoch (graf 17).

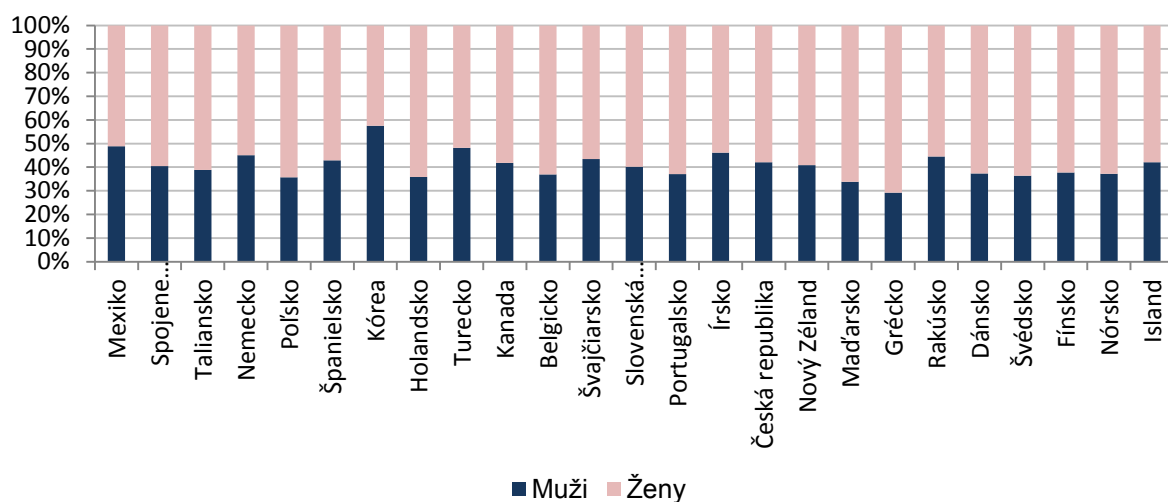
Graf 17 Rodová skladba absolventov podskupiny odborov Ekonomika a manažment vo vybraných krajinách OECD (2012)

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Prekvapivé výsledky v rodovej skladbe neboli zaznamenané ani v prípade podskupiny odborov Právo, napriek tomu, že panuje zaužívaná predstava o dominancii mužov v tomto odbore. Táto zrejme nebude pretrvávajúť dlho, vzhľadom na to že v roku 2012 spromovalo vo všetkých sledovaných krajinách okrem Kórei (42,48 % žien a 57,52 % mužov) viac žien právničiek ako mužov. Na Slovensku bol tento pomer viac-menej rodovo vyrovnaný 59,83 % žien a 40,17 % mužov (graf 18). Najväčšie rozdiely boli zaznamenané v Grécku (70,76 % žien a 29,24 % mužov).

Graf 18 Rodová skladba absolventov podskupiny odborov Právo vo vybraných krajinách OECD (2012)

Zdroj: OECD (2015) a vlastné spracovanie

Napriek celkovej prevahe absolventiek žien aj v tejto podskupine odborov je nutné pripomenúť, že z celej skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo je zastúpenie mužov najvýraznejšie práve v podskupine Právo. Celkovo však vo všetkých podskupinách Sociálnych vied, obchodu a práva v počte absolventov dominujú ženy.

Podľa údajov Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR bol z pohľadu skupín študijných odborov v roku 2013 na Slovensku najvyšší podiel žien zapísaný na štúdium Spoločenských vied, náuk a služieb¹², v celkovom podiele 63 % a najnižší vo vojenských a bezpečnostných službách. Za posledných desať rokov sa podiel pohlaví v jednotlivých skupinách odborov výraznejšie nezmenil. Aj napriek miernemu poklesu záujmu žien o technické vedy a náuky či poľnohospodárstvo, najvýraznejší nárast zaznamenali Spoločenské vedy, náuky a služby (MŠVVaŠ, 2014).

Záver

Záujem o vysokoškolské vzdelávanie narastá vo všetkých vyspelých krajinách vrátane Slovenska. V súčasnosti u nás poskytuje vysokoškolské vzdelávanie 36 vysokých škôl (20 verejných, tri štátne a 13 súkromných). Miera vysokoškolského vzdelania u populácie 25- až 34-ročných je u nás na úrovni 27 %, čo je skoro dvakrát viac, ako u populácie 55- až 64-ročných (14%). Napriek tomu, že počet študentov (a teda aj počet absolventov) u nás kontinuálne rastie už od roku 1989, pričom v súčasnosti ich je už viac ako 164-tisíc (asi 2/3 z nich študujú dennou formou a 1/3 externou), v krajinách V4 je miera vysokoškolského vzdelania mladých ľudí ešte vyššia (Česká republika 28 %, Maďarsko 30 %, Poľsko 41 %). V posledných rokoch sa však, vzhľadom na demografický vývoj v kategórii 19-ročných, počet študentov a absolventov stabilizoval, resp. znížil.

Doteraz najväčší záujem je na Slovensku o štúdium Spoločenských vied, náuk a služieb (ŠKOV). Študuje ich viac ako polovica študentov (57 %), pričom až tretina z nich študuje ekonomické vedy. Záujem o tieto smery majú hlavne denní študenti, ich počet narástol za posledných desať rokov o viac ako 10 %, naopak zhruba o rovnaké percento v tomto období klesol záujem externistov. Všeobecne narastajúci záujem o tieto odbory nepretrváva len u nás, ale vo väčšine krajín OECD.

Preferencia spoločenských, ekonomických a právnych vied zo strany uchádzačov o štúdium určite súvisí s prudkým rozmachom povolání vyžadujúcich takúto kvalifikáciu po roku 1989. Prognózy vývoja pracovného trhu potvrdzujú, že tento typ pracovných miest bude naďalej na vzostupe. V slovenskom prostredí však podstatnú úlohu pravdepodobne zohrala aj masifikácia vysokého školstva najmä po roku 2007. Na vysoké školy v rámci jednotlivých vekových kohort začali nastupovať oveľa väčšie podiely obyvateľov. Tým zákonite poklesla priemerná úroveň spôsobilostí nastupujúcich študentov vysokých škôl (keďže možno oprávnene predpokladať, že pred fázou masifikácie nastupovala na vysoké školy najinteligentnejšia časť populácie a distribúcia IQ v rámci spoločnosti sa masifikáciou vysokého školstva nezmenila) a do popredia tak vystúpil faktor náročnosti vysokoškolských odborov. Významná časť nových segmentov študentov pravdepodobne nehľadala najnáročnejšie štúdium, keďže statusovo bol pre nich aj titul získaný menej náročným štúdiom dostatočnou odmenou. Vysoké školy na potrebu masifikácie museli reagovať dostatočnou ponukou pre tieto nové segmenty študentov (už aj kvôli systému financovania vysokých škôl, ktorého podstatná časť závisela a závisí od počtu študentov) a výsledky ukazujú, že na túto potrebu reagovali predovšetkým v skupine spoločenskovedných

¹² Do tejto kategórie však v rámci Štatistickej klasifikácie odborov vzdelania ŠKOV patrí aj Učiteľstvo a pedagogické vedy, rovnako aj časť humanitných predmetov, ktoré v klasifikáciách ISCED a SŠO nepatria medzi sociálne, ekonomické a právne vedy

študijných odborov. Riešenie tohto problému väčším zastúpením absolventov bakalárskeho štúdia (ako najvyššieho dosiahnutého vzdelania) zatiaľ nebolo, z rôznych dôvodov, úspešné.

Naše vysoké školy teda reflektujú na pretrvávajúci záujem študentov širokou ponukou možností štúdia v oblasti Sociálnych, ekonomických a právnych vied (SŠO). Tieto sa delia na štyri podskupiny: Sociálne a behaviorálne vedy, Žurnalistika a informácie, Ekonomika a riadenie (resp. Ekonomika a manažment) a Právo. Najširšia ponuka študijných odborov u nás je z podskupiny Spoločenské a behaviorálne vedy, ktoré sa dajú študovať až na desiatich vysokých školách, väčšinou však iba na prvých dvoch stupňoch štúdia. Najrozšírenejší odbor Sociálna práca je napríklad na treťom stupni možné študovať iba na piatich vysokých školách. Podobne je to aj v podskupine Ekonomika a manažment, kde je najširšia ponuka odborov Manažment a Ekonomika a manažment podniku. Ponúka ich až deväť vysokých škôl, pričom iba štyri z nich na treťom stupni, viaceré vysoké školy dokonca iba na bakalárskom stupni. Odbor Žurnalistika je ponúkaný v deviatich variantoch na štyroch vysokých školách, avšak bez možnosti nadväznosti na treťom stupni. Naopak veľmi dobrým usporiadaním a nadväznosťou stupňov štúdia sa vyznačuje podskupina odborov Právo, ktoré sa na prvom a druhom stupni študuje všeobecne a odborné zameranie do špecifických oblastí je možné až na treťom stupni, pričom tento ponúkajú prakticky všetky do tejto oblasti zamerané vysoké školy.

V počte študentov vysokých škôl dominujú ženy nielen na Slovensku, ale vo väčšine krajín OECD. Trend prevahy žien na vysokoškolskom štúdiu je v prípade Sociálnych, ekonomických a právnych vied ešte zreteľnejší. V podskupine Sociálne a behaviorálne vedy u nás v roku 2012 spromovalo až 62,15 % žien, v podskupine Žurnalistika a informácie dokonca 73,68 % žien. Odbor Ekonomika a riadenie ukončilo až 70,47% žien, čo je najviac zo sledovaných krajín OECD. K ideálnemu pomeru rodovej rovnosti sa priblížila iba podskupina Právo, kde v roku 2012 spromovalo 59,83 % žien a 40,17 % mužov.

Celkovo zo študentov Sociálnych, ekonomických a právnych vied (SŠO) u nás v roku 2012 spromovalo 18,62 % absolventov v odboroch Sociálnych a behaviorálnych vied, 18,75 % v odboroch Práva; 9,10 % v odboroch Žurnalistiky a informácií a viac ako polovica celkového počtu (53,54 %) v odboroch Ekonomiky a manažmentu (OECD, 2015).

Sociálne vedy, obchod a právo (ISCED) dosiahli v roku mieru zamestnateľnosti 89 % a mieru kvalifikačnej náročnosti práce 51 %. To sú hodnoty blízke priemeru za všetky skupiny odborov (aj kvôli vysokému zastúpeniu tejto skupiny odborov v rámci celej vzorky). Sociálne vedy, obchod a právo sa na celkovej zamestnanosti ľudí s vysokoškolským vzdelaním podieľajú z viac ako 30 %, čo je najviac spomedzi všetkých sledovaných skupín odborov. Vysoký je aj ich podiel na zamestnanosti absolventov vysokých škôl v kvalifikačne najnáročnejších povolaniach (vyše 27 %).

Spomedzi jednotlivých odborov skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo na tretej úrovni klasifikácie ISCED vyniká Právo, pri ktorom bola zistená druhá najvyššia miera zamestnateľnosti (93,4 %) a súčasne zreteľne najvyššia miera kvalifikačnej náročnosti práce (71,4 %). Najvyššia miera zamestnateľnosti bola zistená pri odbore Ekonomika (96,2 %). Vyššia miera kvalifikačnej náročnosti bola zistená (okrem Práva) pri odboroch Psychológia (57,9 %) a Ekonomika (53,4 %).

Počet študentov (a teda aj absolventov) vysokých škôl bude podľa Prognózy vývoja trhu práce (CVTI SR, 2014) v najbližších rokoch naďalej rásť, a to rýchlejšie, ako počet zodpovedajúcich pracovných miest. Zatiaľ čo počet ekonomicky aktívnych vysokoškolákov na pracovnom trhu sa v rokoch 2013 – 2023 zvýši o 22,8 %, počet pracovných miest pre nich narastie iba o 16,8 %. V prípade skupiny odborov Sociálne vedy, obchod a právo prognóza predpovedá, že absolventov pribudne medzi rokmi 2013 a 2023 až 53-tisíc, zatiaľ čo zodpovedajúcich pracovných miest iba 19,7-tisíc. Keďže už v roku 2013 predstavoval presah ponuky pracovnej sily s terciárnym vzdelaním v oblasti sociálnych, ekonomických a právnych vied nad skutočným počtom kvalifikačne zodpovedajúcich pracovných miest 32-tisíc, do roku 2023 bude na trhu práce už o 65,3-tisíc absolventov spoločenskovedných odborov viac, než kvalifikačne zodpovedajúcich pracovných miest. Aby sa vyhlí nezamestnanosti, budú si absolventi musieť nachádzať uplatnenie najmä v menej kvalifikovanej práci, resp. v iných oblastiach, než ktoré vyštudovali.

Jediným racionálnym riešením v tejto situácii je preto snaha o vytváranie tlaku na kvalitu vysokoškolského vzdelania tak zo strany študentov, ako aj samotných vysokých škôl. Uprednostnenie kvality pred kvantitou je totiž jedinou cestou udržateľného rozvoja štúdia Sociálnych, ekonomických a právnych vied, ktorá zabezpečí racionalizáciu počtu absolventov a zodpovedajúcu úroveň ich znalostí, vedomostí a zručností, vďaka ktorým budú plne uplatniteľní na pracovnom trhu.

Použitá literatúra

1. AKREDKOM, 2015. *Sústava študijných odborov*. Akreditačná komisia – Poradný orgán vlády SR, 2015. [cit. 27. septembra 2015]. Dostupné z: <http://www.akredkom.sk/index.pl?tmpl=odborny>.
2. CVTI SR, 2014. *Štatistické ročenky školstva SR 2003 až 2013*. Ústav informácií a prognóz školstva začlenený pod Centrum vedecko-technických informácií SR, 2014.
3. CVTI SR, 2015. *Štatistická ročenka - vysoké školy (Za akademický rok 2014/2015)*. Ústav informácií a prognóz školstva začlenený pod Centrum vedecko-technických informácií SR, 2015. [cit. 23. septembra 2015]. Dostupné z: <http://www.uips.sk/prehlady-skol/statisticka-rocenka---vysoke-skoly>.
4. MŠVVaŠ SR, 2015. *Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2014*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Bratislava, 2015. 37 s. [cit. 25. septembra 2015]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/vyročne-spravy-o-stave-vysokeho-skolstva/>.
5. MŠVVaŠ SR, 2013. *Správa o stave školstva na Slovensku a o systémových krokoch na podporu jeho ďalšieho rozvoja*. Text predložený na medzirezortné pripomienkové konanie. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Bratislava, 2013. 85 s. [cit. 27. augusta 2015]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/5250.pdf>.
6. MŠVVaŠ SR, 2013. *Správa o stave školstva na Slovensku na verejnú diskusiu. Príloha č. 2 - Popis vývoja a analýza hlavných problémov vysokého školstva*. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. Bratislava, 2013. 76 s. [cit. 27. augusta 2015]. Dostupné z: <https://www.minedu.sk/data/att/4760.pdf>.
7. OECD, 2014. *Education at a Glance 2014: OECD Indicators*. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj. OECD Publishing, 2014. 570 s., ISBN 978-92-64-21132-2. [cit. 22. augusta 2015]. DOI: 10.1787/eag-2014-en.

8. OECD, 2014. *OECD Multilingual Summaries Education at a Glance 2014 - OECD Indicators - Summary in Slovak*. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, 2014. 3 s. [cit. 28. septembra 2015]. Dostupné z: <http://www.oecd.org/edu/eag-2014-sum-sk.pdf>.
9. OECD, 2015. *The output of educational institutions and the impact of learning (Chapter A)*. Education at a Glance. Education and Training. OECD statistics online dataset. Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj, 2015. [cit. 24. augusta 2015]. Dostupné z: <http://stats.oecd.org/>.
10. OSTROVSKÝ, I., 2013. *Vývoj vzdelanosti v SR 2008 – 2012 a jeho dopad na trh práce*. Dôvetok k Správe o stave školstva na Slovensku, Bratislava 2013.
11. PortalVS, 2015. *Študijné odbory podľa skupiny sociálne, ekonomické a právne vedy*. Portál vysokých škôl za podpory združenia EUNIS-SK a Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, 2015. [cit. 20. septembra 2015]. Dostupné z: <https://www.portalvs.sk/sk/studijne-odbory/skupina/3>.
12. ŠÚSR, 2015. Výberové zisťovanie pracovných síl. Štatistiky trhu práce Štatistický úrad Slovenskej republiky Online dataset. [cit. 27. septembra 2015]. Dostupné z: http://www.statistics.sk/pls/elisw/objekt.send?uic=972&m_sso=2&m_so=15&ic=41.

Materiály Centra vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) vypracované v rámci národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti:

13. Správa z etapy č. 3 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti - Posúdenie cieľových študijných programov v rámci zvolených študijných odborov, vrátane zapracovania konkrétnych aktuálnych a perspektívnych požiadaviek praxe v rovine odbornešpecifických, ako aj medziodborovo, medzisektorovo a funkčne prenositeľných kompetencií. Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, ITMS: 26110230120. Moderné vzdelávanie pre vzdelanostnú spoločnosť. November 2014. 725 s.
14. Správa z etapy č. 2 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti - Prognóza dopytu po absolventoch študijných programov vysokých škôl na trhu práce výhľadovo na 5 rokov, s trendovou indikáciou (rast/utlmovanie) na ďalších 5 rokov. Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, ITMS: 26110230120. Moderné vzdelávanie pre vzdelanostnú spoločnosť. Október 2014. 1129 s.
15. Správa z etapy č. 1 národného projektu Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti - Tvorba metodiky a benchmarkingových programov na trhu práce (I., II. A III. Stupeň vysokoškolského vzdelávania), vrátane kritického posúdenia existujúcich informačných zdrojov. Národný projekt Vysoké školy ako motory rozvoja vedomostnej spoločnosti, ITMS: 26110230120. Moderné vzdelávanie pre vzdelanostnú spoločnosť. September 2014. 1517 s.

Príloha 1 Porovnanie členení sociálnych, ekonomických a právnych vied v rámci klasifikácií ISCED, ŠKOV a Sústavy študijných odborov

SŠO	ISCED	ŠKOV
3 Sociálne, ekonomické a právne vedy	3 Sociálne vedy, obchod a právo	6 Spoločenské vedy, náuky a služby I 7 Spoločenské vedy, náuky a služby II
3.1 Spoločenské a behaviorálne vedy	31 Sociálne a behavioristické vedy	61 Filozofické vedy
3.1.1 Sociológia	311 Psychológia	62 Ekonomické vedy
3.1.2 Kultúrológia	312 Sociológia a kultúrológia	63 Ekonomika a organizácia, obchod a služby I
3.1.3 Etnológia	313 Politická veda a občianska náuka	64 Ekonomika a organizácia, obchod a služby II
3.1.4 Teória a metodológia sociológie	314 Ekonomika	67 Politické vedy
3.1.5 Medzinárodné vzťahy	32 Žurnalistika a informatika	68 Právne vedy
3.1.6 Politológia	321 Žurnalistika a spravodajstvo	71 Historické vedy
3.1.7 Verejná politika a verejná správa	322 Knihovníctvo, informatika a archívnictvo	72 Publicistika, knihovníctvo a vedecké informácie
3.1.8 Teória politiky	34 Obchod a administratíva	73 Filologické vedy
3.1.9 Psychológia	341 Veľkoobchod a maloobchod	74 Vedy o telesnej kultúre
3.1.10 Všeobecná a experimentálna psychológia	342 Marketing a propagácia	75 Pedagogické vedy
3.1.11 Pedagogická, poradenská a školská psychológia	343 Financovanie, bankovníctvo a poisťovníctvo	76 Učiteľstvo
3.1.12 Klinická psychológia	344 Účtovníctvo a daňovníctvo	77 Spoločenské a behaviorálne vedy
3.1.13 Sociálna psychológia a psychológia práce	345 Manažment a administratíva	78 Učiteľstvo predmetov v kombináciách
3.1.14 Sociálna práca	346 Sekretárske a kancelárske práce	79 Úplné stredné vzdelanie na gymnáziu
3.1.15 Sociálna antropológia	347 Pracovný život	
3.1.16 Sociálne služby a poradenstvo	38 Právo	
3.2 Žurnalistika a informácie	380 Právo	
3.2.1 Žurnalistika		
3.2.2 Teória a dejiny žurnalistiky		
3.2.3 Masmediálne štúdiá		
3.2.4 Knižnično-informačné štúdiá		
3.3 Ekónómia a manažment		
3.3.1 Národné hospodárstvo		
3.3.2 Dejiny národného hospodárstva		
3.3.3 Ekonomická teória		
3.3.4 Prognostika		
3.3.5 Verejná správa a regionálny rozvoj		
3.3.6 Financie, bankovníctvo a investovanie		
3.3.7 Financie		
3.3.8 Poisťovníctvo		
3.3.9 Obchodné podnikanie		
3.3.10 Obchod a marketing		
3.3.11 Odvetvové a prierezové ekonomiky		
3.3.12 Účtovníctvo		
3.3.13 Finančný manažment		
3.3.14 Ľudské zdroje a personálny manažment		

sŠO	ISCED	ŠKOV
3 Sociálne, ekonomické a právne vedy	3 Sociálne vedy, obchod a právo	6 Spoločenské vedy, náuky a služby I 7 Spoločenské vedy, náuky a služby II
3.3.15 Manažment		
3.3.16 Ekonomika a manažment podniku		
3.3.17 Medzinárodné ekonomické vzťahy		
3.3.18 Medzinárodné podnikanie		
3.3.19 Svetová ekonomika		
3.3.20 Odvetvové ekonomiky a manažment		
3.3.21 Ekonomika a riadenie podnikov		
3.3.22 Podnikový manažment		
3.3.23 Verejná ekonomika a služby		
3.3.24 Kvantitatívne metódy v ekonómii		
3.3.25 Ekonometria a operačný výskum		
3.4 Právo		
3.4.1 Právo		
3.4.2 Teória a dejiny štátu a práva		
3.4.3 Ústavné právo		
3.4.4 Správne právo		
3.4.5 Hospodárske právo a finančné právo		
3.4.6 Pracovné právo		
3.4.7 Trestné právo		
3.4.8 Medzinárodné právo		
3.4.9 Rímske právo		
3.4.10 Obchodné a finančné právo		
3.4.11 Občianske právo		
3.4.12 Kánonické právo		

Zdroj: Národná klasifikácia vzdelania (<http://www.minedu.sk/data/files/3772.pdf>) a vlastné spracovanie